

Слободан Јанковић*

ПРОМЕНЕ НА БЛИСКОМ ИСТОКУ И У СЕВЕРНОЈ АФРИЦИ

Ка постсувереном светском поретку

Сажетак

Протести у Египту и Тунису су резултирали војним ударом или релативно мирном примопредајом власти након деценије председничко ауторитаризма. Ова промена је подстицана и организована од стране спољних фактора. Спекулације са ценама хране, глобализација тржишта и опресивни ауторитаризам су елементи који су помогли трансформације и ширем региону Блиског истока. Војне интервенције у Либији, активности великих сила су у овом случају откриле слабост међународног права, кризу институција УН, а посебно ЕУ. Даља ерозија суверенитета најављује трансформацију постојећег светског поретка. Аутор је проучавао позадину промена, имплементацију Р2П механизма и улоге великих сила

Кључне речи: Северна Африка, Блиски исток, Либија, Египат, суверенитет, војне интервенције, одговорност заштите, глобализација, ЕУ.

„Захваљујући крви мученика, подигла се нова Исламска револуција. Исламска револуција 1384 (2005-2006) ће, уз Божију помоћ, исећи корене неправде у свету... Епоха угњетавања, хегемонских режима, тираније и неправде свршава

* Институт за међународну политику и привреду, Београд

се... Талас Исламске револуције ускоро ће заплуснути цели свет.”¹ Рекао је крајем јуна 2005. Махмуд Ахмадинеџад након победе на председничким изборима за председника Ирана. Мање од шест година касније Ахмадинеџад понавља исту поруку док се тресу корумпирани и аутократски режими у исламским земљама од Марока до Бахреина и Јемена.

Протести због поскупелих намирница почели су у Алжиру и Тунису у децембру 2010. попут оних из марта 2008. када је у 30 земаља широм света народ протествовао због драстичног поскупљења житарица. Ипак, протести су наставили да се шире (настављено је и повећање цена хране на светском нивоу) по земљама Северне Африке и Блиског истока и само у њима прерастали у политичке у смислу протеста против владајућих режима па и у побуне. У Либији, земљи са изузетним социјалним програмима није било протеста због хране. Тамо је избила побуна за смену власти. После првих жртава, за разлику од Јемена или Бахреина Запад је реаговао. ЕУ је више пута одлучила да покрене хуманитарну (оружану) интервенцију и нико се није осврнуо на то.² За разлику од ЕУ, три лидера, Обама, Камерон и Саркози договорили су се 22. марта да НАТО преузме команду над војном интервенцијом/агресијом Француске и Велике Британије на Либију.³

Убрзана процедура усвајања Резолуције СБ УН која омогућава војну интервенцију против Либије, само месец дана после почетка демонстрација и њиховог насилног гушења (15. фебруара прве демонстрације а 17. марта је усвојена Резолуција 1973) а без уобичајене процедуре — чекање извештаја са терена — поставља питање даљих промена и значаја Уједињених нација. У међувремену светски медији извештавају о све масовнијим демонстрацијама у Сирији, следећој важној мети промена у региону.

1 AFP, Iran Focus - News on Iran, Wed. 29 Jun 2005, *Интернет*, Iran's Ahmadinejad hopes to spread 'new Islamicrevolution' Iran (General), скинуто: 30/04/2007.

2 European Parliament resolution of 10 March 2011 on the Southern Neighbourhood, and Libya in particular, P7_TA(2010)0246, 10 March 2011, *Интернет*, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2010-0246&language=EN>, скинуто: 10/04/2011.

3 “NATO all set to cross Mediterranean into Africa”, *Indian Punchline*, *Интернет*, <http://blogs.rediff.com/mkbhadrakumar/2011/03/23/nato-all-set-to-cross-mediterranean-into-africa/>, скинуто: 02/04/2011.

Дакле, шта се дешава у Северној Африци и на Блиском истоку?! Је ли то борба за слободу и демократију (уз подршку НАТО бомби и пројектила кад затреба)? Тако су испрва говорили најчешће комформистички (псеудо)интелектуалци цитирајући гласноговорнике Беле куће, бивше и садашње (наравно изостављајући помињање демократских бомби, касетних и прецизно навођених)? Јесу ли то побуне исламиста који желе да успоставе исламску демократију налик на ону у Ирану? Тако тврди и званични Техеран али и део израелских новинара, политичара и интелектуалаца? Да није у питању побуна сиромашних и политички обесправљених због драстичног повећања цена хране и вулгарног прекрајања резултата гласања? Да ли је ово најсиловитији талас „обојених револуција” плус интервенција за овладавање енергентима како стоји на бројним алтернативним сајтовима али и у неком етаблираном гласилу? Како се бомбардовање Либије, деловање специјалаца на терену и наоружавање побуњеника уклапа у све ово? Какве су последице по светски поредак? Коначно, питање није само у смислу узрока и повода, већ и колико ће то да траје и куда ће се и са којим последицама даље ширити?

Одговори на ова питања захтевају објашњења на неколико равни: идејно-историјском хоризонту — осврт на карактеристике светског поретка и његово западно извориште; анализом геополитичких циљева светских сила — држава и међународне финансијске елите; и свакако регионалним приступом — проучавањем локалних елемената који су допринели актуелним превратима и превирањима. Међутим, проблематизовање идејне позадине кризе на Блиском истоку би заузело сувише места чак и када би разматрали само улогу Запада као према нашој хипотези, кључног покретача савремених догађања на простору од Алжира до Сирије. Зато ћемо се овог питања само површно дотаћи у осврту на светски поредак и принцип суверенитета.

Наше полазне хипотезе су: а) преврати у Тунису и Египту, те развој побуне у Либији и немира у Сирији подстакнути су и помогнути од стране спољних актера са циљем даље легитимације политике која се каналише преко САД-а и глобалних финансијских институција, попут ММФ-а. б) Досег актуелних преврата у ширем региону Блиског истока и Се-

верне Африке планиран је за успостављање новог регионалног поретка, променом режима у Либији, Сирији и Ирану; в) Додатни аспект даље промене светског поретка јесте наставак урушавања принципа суверености као једног од темеља оснивачке повеље УН — интервенцијом у Либији. На тај начин промовише се нови вид хуманитарних интервенција под позивањем на одговорност на превенцију, реакцију и заштиту.

Много пре наших грађанских ратова и после њих Блиски исток је синоним за кризу, рат, нафту, тероризам и верски фундаментализам.

Блискоистична криза

Основни елементи кризе у овом делу света до сада су били верски, социо-економски, геостратешки и енергетски. 1) Верски елемент је израелско-исламски сукоб, не израелско-арапски, јер у њему учествује и Иран као неарапска држава, огледа се и у непризнавању Израела од стране исламских држава од Марока и Мауританије до Малезије и Индонезије, такође неарапских. Изузетак у муслиманском непризнавању Израела чине бивше совјетске републике, Албанија и Турска (са већинским муслиманским становништвом) те Египат (од 1979.) и Јордан (од 1994.). Непосредан узрок израелско-арапског сукоба јесте стварање јеврејске државе Израел 1948. године (дакле неарапске) на територији коју су до тада претежно настањивали Арапи (муслимани и хришћани). После рата 1967. године и заузимања или ослобођења (две стране користе различите термине) источног Јерусалима од стране Израела сукоб постаје доминантно верски — израелско-арапски. Тада је Израел загосподарио *светињом над светињама* (у јудаизму само олтар Храма) али и трећим најсветијим местом Ислама, џамијом Ал Акса изграђеном на месту некадашњег јеврејског храма и Омаровом џамијом. Уједно, ради се о месту на коме ће се према хришћанском предању зацарити антихрист, односно како верују Јевреји, Месија. Тада је сукоб постао доминантно верски — израелско-исламски. Ишчекивање Спаситеља различито је за различите монотеистичке вероисповести. Док хришћани (верујући) чекају царство небеско, Јевреји (верујући) чекају царство земаљско.

У овом ишчекивању, треба напоменути да хришћани који су примили обећање од Господа, очекују и верују да ће последња битка у историји бити Армагедон, што је највероватније име места на коме ће доћи до те вишедимензионалне битке, а и то место се налази у Израелу.

Бројне јеврејске групе из више земаља већ више од двадесет година израђују обредне предмете за трећи Храм који треба да буде изграђен на месту садашње џамије Ал Акса и Златне куполе.⁴ Палестински Арапи често бурно реагују на њихове доласке до зида плача у подножју џамије односно храма, што се често претвори у обострано или једносмерно каменовање и насилне демонстрације.

Геостратешки и енергетски елементи кризе чине: 1) географски положај између Европе, Русије и постсовјетског простора и Африке, дакле светска трговина и путни правци од глобалног значаја; 2) Богатство нафтом и гасом и борба за њихову контролу и прерасподелу. Процене око тога колико потврђених светских резерви нафте и гаса има у земљама Персијског залива крећу се од 57 одсто до 65 одсто нафте и 41 одсто природног гаса. Заједно са Либијом, Египтом и Алжиром та цифра достиже и 60-70 одсто потврђених резерви нафте и 45 одсто потврђених резерви гаса.⁵ Кроз Хормушки теснац — излаз из Персијског залива, протиче 35-40 одсто нафте која се тргује морским путевима. 3) У војно-политичком смислу све земље региона су амерички клијенти изузев Ирана, Сирије и Гадафијеве Либије, а ту је и стратешки савезник за чије добро је усмерен велики део америчке спољне политике у региону — Израел. Сирија је такође једина земља са руским војним пристаништем у регији.

4) Поред нафте још једна течност има непроцењиву вредност на Блиском истоку — слатка вода. Турска, Иран и Либан не пате од недостатка пијаће и механичке воде. Све

4 У организацији Института (трећег) Храма до сада је израђено неколико обредних предмета а међу њима, можда, најважнији жртвеник — 2009. године. Види: "Jews in Israel Build Altar for Third Temple", Sep 14, 2009, Интернет, http://www.associatedcontent.com/article/2159535/jews_in_israel_build_altar_for_third.html, скинуто: 28/03/2011.

5 Према подацима изнетим 2007, 69 одсто потврђених резерви нафте се налази у регији: Ivan Sandrea and Rafael Sandrea, "Global Oil Reserves – Recovery Factors Leave Vast Target for EOR Technologies", *Oil & Gas Journal*: Part 1: November 05, 2007, Part 2: November 12, 2007, стр. 6, табела 1.

остале земље регије, укључујући Израел, пате од недовољне расположивости слатке воде. Либија, Тунис и земље Персијског залива то успешно надомешћују коришћењем савремених скувих технологија за десалинизацију морске воде. Израел махом то решава коришћењем речних, језерских и подземних вода, најчешће међународних водених токова и језера.

Последњих година ситуација је више него драматична у Сирији и Ираку. Након више од четири године суше крајеви источне Сирије и погранична област Ирака (око реке Еуфрат) претварају се у пустињу а број сиромашних и интерно расељених расте већ три године. Због тешке ситуације и све већег броја акутно неухрањене деце (око 47.000) УН Светски програм хране одржава мисију у Сирији још од 2009. године.⁶ Јеврејска држава истовремено чини све да минимализује и ограничи употребу и приступ слаткој воде палестинским Арапима и суседним земљама како би обезбедила све више за себе. Сви ратови Израела истовремено су ратови за контролу воде. Контрола свих изворишта Јордана био је један од два кључна узрока за упад Израела у Либан 1978. године а не палестински терористички упади, који су били повод.⁷ Други разлог био је предупредивање доминације Сирије на северу. Сиријске трупе су 1976. године, годину дана након избијања грађанског рата, ушле у Либан и ту остале све до 2005. године. Њихов изгон из Либана био је, после окупација Ирака и Авганистана, нови случај узмицања или пропасти анти-америчких снага у региону.

Социо-економски узроци: Неповољна привредна ситуација у многобројним исламским земљама (на арабијском полуострву само у Јемену), која се уз демографски раст, (чије су стопе у опадању), увећава; недостатак основних природних ресурса — воде, полако и хране додатно драматизује раст становништва, који се додуше успорава, без довољне употребе савремених техника десалинизације. Демографија

6 UN extends emergency aid to drought-hit Syria, Feb 11, 2011, *The National*, Интернет, <http://www.thenational.ae/news/worldwide/middle-east/un-extends-emergency-aid-to-drought-hit-syria?pageCount=0>, скинуто: 08/03/2011.

7 Види више о томе у: Slobodan Janković, „Sukobi na Bliskom istoku — osnovna obeležja”, *originalni, Međunarodni problemi*, Vol. LIX, No. 2-3/2007, стр. 288, 290-292.

је такође оруђе у борби па палестински Арапи у Појасу Газе имају рекордан природни прираштај са око шесторо деце по жени у чему им парирају, а према најновијим подацима и надилазе их, ултраортодоксни Јевреји у Јерусалиму и другим насељима, махом на Западној обали.⁸

После деколонизације и неколико пучева Северна Африка је, с изузетком Марока, постала регион република са председницима, који немају ограничења у броју узаступних мандата, дакле доживотних. Арабијско полуострво, с изузетком Јемена, чине монархије, док су Турска, Либан, Сирија, Ирак и од 1979. Иран, републике. Израел је монорелигијска јеврејска (јер се јеврејство одређује доминантно према верској припадности) демократија. Јордан је последња хашемитска монархија. Изузев Турске, Либана, Израела и Ирана све републике имају доживотне председнике.

О ситуацији на већем Блиском истоку писао сам 2007: „Регион Блиског истока је од светског значаја све и да не обилује енергентима. Пре нафте и гаса, али и данас он је битан верницима три монотеистичке религије. Блискоисточни сукоб и потенцијал за његово трајање и ширење не леже само у борби за контролу природних извора. У овом региону сукобљавају се различите концепције друштвеног уређења као и борба за одржање постојећег међународног поретка и жеље за његовом променом. О динамичности региона сведочи и стална измена и допуна његовог назива, али и географског садржаја који се крије иза назива Блиски исток. Концепт поделе света на културне целине, предочен од стране атлантисте Семјуела Хантингтона (Samuel P. Huntington) указао је на значај цивилизацијских разлика за сагледавање конфликта. Зато политичке елите у региону, без обзира да ли су наклоњене САД или некој другој земљи, корен зла виде у Палестини/Израелу, односно сукобу на Светој земљи. Стога нерешавање овог проблема не може понудити трајни мир на Блиском истоку. Отуда и серија ратова и оружаних сукоба нижег интензитета широм региона од краја Првог светског рата до данас.

8 Elena Dusi e Paolo Pieraccini, “La battaglia per Gerusalemme”, у: I quaderni speciali di LiMes, Roma luglio 2010, p. 28.

Потенцијали за сукоб су многобројни. Контрола региона омогућава контролу енергије и посредно светског привредног развоја све док не дође до радикалне промене у начину експлоатације енергије и револуционарној диференцијацији њених извора. Поред наведеног, ужи Блиски исток, и у оквиру њега Иран, представљају територију са које се с једне стране може дестабилизovati кичма Русије, линија Урал–Кавказ. С друге стране, Иран је битан Русији као простор са кога се може пројектовати утицај на земље у Персијском заливу, и добити излаз на „топла мора”, вековни стратешки циљ Москве. Стратешка позиција региона директно утиче на заинтересованост једине суперсиле САД и Русије за утицај на политичка кретања у овом делу света. Богатство енергентима уводи преостале силе у игру за утицај и престиж на простору од Марока до Судана, Саудијске Арабије и Афганистана. Јерусалим и Мека потенцијали су за политичку мобилизацију и поделе на цивилизацијској и религијској основи. Сви ови елементи утичу на стварање низа савеза, привредних и војних како између локалних држава тако и са државама изван региона, подстичући развој локалне војне индустрије и набавку производа великих светских произвођача оружја.

Проблем недостатка воде у одсуству сарадње земаља у региону и договора о њеном дељењу неизбежно ће довести до нових сукоба, можда горих од оних виђених на овим просторима у 20. веку. Ти сукоби могу бити унутрашњи у случају драстичног погоршања снабдевања становништва водом, али исти проблем може нагласити и међународне сукобе никад угашене на Блиском истоку. Демографска експлозија у координацији са смањењем расположиве воде по становнику и растом незапослености темпирана је бомба од Марока до Пакистана. Све гласније најаве поновног нуклеарног бума, овога пута у цивилној сфери, десалинизација морске воде и друге ефикасне мере рационалног коришћења ове ипак највредније течности на свету, могу допринети стабилности или и трајнијем миру на овим просторима и шире.

Поменути демографски раст, висока незапосленост али и неписменост, специфична ситуација палестинског живља, изолованог како на територијама Палестинске аутономије, тако и у логорима изван Палестине, затворене политичке

елите — социјална непропулзивност, представљају „додатак на скупоћу” и ресурсе за конфликте на широком простору од северне Африке до индијског подконтинента.

„Рат против терора“ увео је радикални Ислам у геополитичко и геостратешко разматрање, што је чест аргумент онима који подржавају Хантингтоново виђење садашњих и будућих конфликта. Групе и мреже повезане заједничким циљевима и оперативним деловањем — често путем терористичких напада, представљају оружану силу транснационалног актера међународних односа, радикалног Ислама. Наоружавање исламских земаља наклоњених САД, од којих Египат и Саудијска Арабија претендују на улогу регионалних сила заправо је обнова испробаног система који је примењен у конфликту Ирака и Ирана. На овај начин Вашингтон елегантно може натерати Иран да се такмичи за моћ у региону са Ријадом и шире у исламском свету са Египтом исцрпљујући се док би Америка имала и зараду од продаје наоружања. Развој ситуације у Либану, и Палестинској аутономној територији као и политика Израела на локалном нивоу, те воља за одржањем и ширењем моћи суперсиле, сила светских и регионалних удружене са нарастајућим религијски и културолошки перцепираним сударима, предвиђају нове ратове и сукобе на овом заиста страшном и светом месту.”⁹

Велике силе и регионални поредак

Савремени Блиски исток заоставштина је колонијализма и решења источног питања — вековног опадања Османског царства, односно грабљења за његове територије од стране европских сила. Идући од Казабланке до Карачија (при чему Пакистан спада у Средњи исток, покаткад и у јужну Азију, зависно од поделе) само пет земаља плус једна има државотворну традицију: Мароко, Египат, Турска, Јемен и Иран. Израел је држава *sui generis*, не јер се ради о етничкој демократији са верским карактером већ стога што се ради о држави која је поново створена након више од 18 векова непостојања. Свакако да је наслеђе арапског калифата државотворно али се оно не може тумачити као наслеђе куће Сауда

9 Slobodan Janković, „Sukobi na Bliskom istoku — osnovna obeležja”, originalni, *Međunarodni problemi*, Vol. LIX, No. 2-3/2007, стр. 301-303.

која је уз договор са британским и америчким нафтним лобијима, 1925. године преузела власт над Меком и Медином и данас влада највећим делом арабијског полуострва.¹⁰

Након формалног нестанка највећег броја и најзначајнијих колонија и мандатних територија, САД и минорно СССР постали су кључни савезници већине деколонизованих земаља, бивших метропола и осталих које нису имале колонијалну прошлост. Са пристанком Горбачова на напад на Садамов Ирак (јануара 1991) и поред споразума о пријатељству две земље (Ирака и СССР-а), нестао је и сваки значајан утицај СССР-а, који се ускоро и распао. После тога све земље у региону постале су амерички клијенти изузев Ирана, Сирије, Ирака (до 2003. године) и Гадафијеве Либије. Ирак и Авганистан су под западном окупацијом предвођеном опет Америком. САД и друге земље Запада, окупљене у НАТО војни савез војно појачавају присутност од краја Хладног рата. Већ од америчког непристајања на мултилатералне преговоре са званичним Багдадом о повлачењу из Кувајта и истовременом повлачењу Израела из „окупираних арапских територија” почиње наметање силе и значајног војног ангажмана САД и савезника у региону.¹¹ Занимљиво је да је у анти-ирачкој коалицији учествовала и Сирија. Дамаск се надао добитку у отпочињању мировних преговора са Израелом (око повратка Голанске висоравни Сирији). С обзиром да се Израел једнострано повукао из преговора 1996. године због терористичких напада, а и да су касније две обнове преговора 1999. и 2008. биле бесплодне, Сирија је због немогућности другачијег задовољења националног интереса остала у анти-израелском и последично анти-америчком кампу.¹² У таквој

10 Подршка англо-америчке коалиције породици Сауд датира барем од 1901. године. Следеће године освајају османски Ријад. На почетку Првог светског рата капетан Виљем Шекспир (William Henry Irvine Shakespear (1878 - 1915) координирао је неуспешни напад бедуинских племена под њиховом влашћу на турску Месопотамију. Има солидних основа да се веза Лондона и вехабија утврђује од почетка 19. века и енглеске подршке вехабијских акција против Османске империје.

11 Carol Migdalovitz, “The Middle East Peace Talks”, *CRS Issue Brief for Congress*, April 5, 2002, p. 2.

12 Више о мировним преговорима види у: Слободан Јанковић, „Блиски исток пре и после Анаполиса“, у „Актуелна питања из међународних односа“, др Невенка Јефтић (прир), *Институт за међународну политику и привреду*, Београд, стр. 349-377.

ситуацији њен најближи партнер постао је регионална анти-америчка сила Иран.

Русија током 1990-их, како би могла задржати какав-такав утицај у региону и створити основе за консолидацију своје спољне политике, тражи тржишта за пласман наоружања и земље вољне за политичку сарадњу. У таквом контексту она развија све боље односе са Сиријом.¹³ Гарант добрих односа са Русијом јесте и чињеница да је једино војно пристаниште Руске Федерације ван територијалних вода некадашњег СССР-а на тлу Сирије — у Тарсу. Званични Дамаск има и одбрамбени савез са Ираном, па тако има двоструке спољне гаранте.¹⁴ Осим држава, Сирија и после повлачења из Либана 2005. године, у тој суседној земљи има подршку шитских парија Хизбулах и Амал. Хизбулах који је савезник Сирије спрам Израела, формално је под вођством Врховног (теократског) вође Ирана, ајатолаха Али Хамнеија. ХАМАС је још један адут за притисак на Израел, главну регионалну претњу Сирији.

САД

САД су искористиле урушавање другог кључног носиоца светског поретка како би прошириле свој утицај и у овој регији што је било пропраћено 1) интензивирањем Мировног процеса на Блиском истоку (Јордан признао Израел и потписао мировни споразум 1994, Јасер Арафат и ПЛО признали постојање Израела 1993. године; Низ земаља Северне Африке успоставило трговинске односе са Израелом — и опет их замрзло 2000. после отпочињања Друге интифаде); 2) стварањем НАТО програма и иницијатива у регији — *Медитерански дијалог* (NATO Mediterranean Dialogue) од 1994. године и *Истанбулске иницијативе за сарадњу* (Istanbul Cooperation Initiative) од 2004;¹⁵ 3) отварањем војних база: Америчке војне базе и војне мисије налазе се у Саудијској Арабији, Ци-

13 Слободан Јанковић „Основни елементи руске блискоисточне политике на почетку 21. века”, оригинални, *Национални интерес*, бр. 1-2, год. V, vol. 5, Београд 2009, стр. 281-316.

14 Slobodan Janković, „Geostratiške karakteristike sukoba na Bliskom istoku”, оригинални, *Међународна политика*, Vol. LIX, No. 2-3/2006, стр.

15 Слободан Јанковић „Од Медитерана до Авганистана”, оригинални, *Национални интерес*, бр. 3, год. V, vol. 6, Београд 2009, стр. 174-75.

бутију, Кувајту, Бахреину, Катару, Кувајту, Турској, Ираку и Авганистану а Француска војна база отворена је 2009. у УАЕ; 4) Окупацијом Ирака и Авганистана при чему се додатно контролише трговина нафтом и њена цена која је плод берзанских шпекулација и представља неку врсту додатног глобалног пореза на привреду које увозе овај и друге енергенте; 5) нападом НАТО чланица и после НАТО-а као целине на Либију, главног северноафричког произвођача нафте и независног а војно слабог актера међународних односа у регији; 6) Окупација Авганистана од највеће је важности и за контролу светске трговине опијатима. Све укупно учврстило је амерички примат у регији која има средишњи положај између Европе и Африке и Азије а пружа се према јужном рубу постсовјетског простора.

Циљ моћних лобија који доминантно утичу на политику Беле куће био је уклањање последњих власти које се опиру САД-у и економским мерама ММФ-а и Светске банке: Ирана, Сирије и Либије од којих су Иран и Сирија кључни активни непријатељи Израела. Амерички аналитичко-академски центар Брукингс предлаже финансирање, наоружавање и другу подршку терористичких организација, обавештајно инфилтрирање преко треће стране, инвазију уз предлоге њене легитимизације, изазивања иранске провокације (sic!) и медијске контроле инвазије, финансирање иранских демократских покрета и све друге неопходне а међународно правно често нелегалне технике како би се срушио постојећи режим у Техерану.¹⁶

Коначно, Иран поседује 10 одсто светских резерви нафте и барем 16 одсто потврђених светских резерви природног гаса (око 1045,7 трилиона кубних стопа — други у свету иза Русије).¹⁷ Исламска Република је 29-та економија света са више од 73 милиона становника и има око 545 хиљада припадника војске са додатних 120 хиљада специјалаца и пре-

16 Види анализу Шабан центра за Блиски исток чувеног Брукингса: "Which Path to Persia? Options for a New American Strategy toward Iran", Analysis paper, Number 20, June 2009, *The Saban Center at The Brookings Institution*, pp. 39, 84-85, 109-110, 113, 117-118. Све ово обрадио је Тони Карталући (Tony Caratucci) у чланку "Syria, Libya, and beyond, Globalists prepare for second phase" 18. маја 2011, <http://landdestroyer.blogspot.com/2011/05/which-path-to-persia-redux.html>.

17 *Oil&Gas Journal*, January 1, 2010.

ко 12 милиона припадника паравојних јединица (од чега око 3 милиона потенцијално спремних за борбу). Зато је Иран крупан залогач чак и за САД. Урођен у Персијски залив својим југом део је региона најбогатијег нафтом на свету. Његов планински север део је Кавказа и каспијске регије, другог региона по богатству нафтом. Јужно од ‘врата народа’ (врата централне Русије) он представља јужну капију (или њен део) Срца–света. Северо-исток Ирана наслања се на пост-совјетску централну Азију и представља један од бедема за ширу инфилтрацију западних сила у ове земље јужно од Русије а западно од Кине. Због енергетских богатстава регион је важан за привредни развој већине света, јер се одатле извозе нафта и гас и за Кину, Индију, Јапан и ЕУ. Ирански нуклеарни програм под санкцијама УН, САД и ЕУ још један је од темеља даљег привредног и научно-технолошког развоја ове земље и гаранта њене самосталности.

Кина

Кинеске инвестиције у нафтна налазишта у Судану и откривање нових допринеле су дефинитивној подршци Запада за поделу ове земље, у којој грађански рат и сукоби између хришћана и анимиста на југу и муслимана на северу трају још од 1956. године. Наравно, тај рат до сада није изазивао забринутост хуманитараца, али од како је Кина почела да све више улаже у Судан и купује права на експлоатисање и истраживање нафтних поља и блокова, људска права и забринутост за права немуслимана у Судану добила су специфичну тежину. Кина је финансирали изградњу нафтовода дугог 1610 км који са нафтних поља на граници будућих Судана и Јужног Судана води до Порт Судана на Црвеном мору. Кина је у Судан ушла 1990-их после повлачења западних компанија. У суседном Чаду, амерички Шеврон (Chevron) и малезијски Петронас (Petronas) изградили су нафтовод све до атлантске обале Камеруна на који се могао надовезати и нафтовод у Судану, када не би био под суданско-кинеском контролом.¹⁸

18 Види: F William Engdahl, “Darfur? It’s the Oil, Stupid...”, May 20, 2007, Интернет, http://oilgeopolitics.net/Geopolitics___Eurasia/Oil_in_Africa/oil_in_africa.html, скинуто: 02/05/2011; “The reality of South Sudanese secession and China’s Africa Policy”, *Centre for Chinese Studies*, Интернет, <http://www.ccs.org>.

Тако је нафтом богатији југ одвојен од режима спремног на трговину са Пекингом. Ипак, енергетска веза са Картумом (тима и са Кином) остаје, јер да би југ продавао нафту, она мора проћи кроз север. Потврђивање и ширење англо-америчке доминације служи и за спречавање уплива кинеских и руских утицаја у овај регион на глобалном а рушење анти-америчке политике у Сирији и Ирану на локалном плану. С друге стране, Кина још увек није спремна да сем вербалних протеста у СБ УН, брани међународно право, односно у овом случају своје потенцијалне партнере, осим ако се не ради о Тајвану или евентуално Северној Кореји.

Када је неколико Казахстанаца, стипендиста америчких фондова покушало да почетком јануара 2011. организује протест у Астани, главном граду Казахстана, локална полиција их је похапсила а председник ове државе, Нурсултан Назарбајев, уговорио је посету Пекингу за 21-23 фебруар. Назарбајев је у Кини потписао неколико уговора: позајмицу од 1.7 милијарди америчких долара државном фонду Samruk-Kazyna, 5 милијарди долара позајмице за петрохемијски комплекс, и уговор о снабдевању Кине са 55.000 тона уранијума из Казахстана. Казахстан, са 19 одсто потврђених светских резерви уранијума, на овај начин ће подмирити 40 одсто потреба Кине за рудом неопходном за производњу нуклеарне енергије и нуклеарног војног арсенала. Уговорена је и заједничка изградња брзе пруге између Астане на северу и Алма Ате на југу земље до 2015.¹⁹ Све се ово наслања на ранији улазак Кине у ову земљу 2009. са позајмицом од 5 милијарди долара локалној нафтној индустрији. На овај начин, наизглед далека дешавања на Блиском истоку, доводе до снажнијег окретања Кине ка околним земљама и ослањању, барем казашког ауторитарног режима, на њу. Истовремено, Русија на тај начин слаби утицај у једној од стратешки најважнијих територија чиме се средњерочно угрожавају партнерски односи Москве и Пекинга и проширују основе за сукобљавање двају партнера.

---

za/?p=3581, скинуто: 17/04/2011; Интернет, 2 February 2007, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/6323017.stm>, скинуто: 17/04/2011.

19 Roman Muzalevsky, "Nazarbayev's Visit to China Reveals Kazakhstan's Balancing Strategy", *CACI Analyst* 03/02/2011, Интернет, <http://www.cacianalyst.org/?q=node/5505>, скинуто: 11/03/2010.

Русија

Русија последњих 20 година, гради на Блиском истоку политику превенције снажнијег америчког уплива на Кавказ и некадашњи меки трбух СССР-а. Она то успева првенствено захваљујући опстанку режима у Дамаску и Техерану. На потезу од Марока до Авганистана, Руска Федерација има најбоље односе са државама које не сарађују са Северноатлантским савезом, док економску сарадњу развија и са државама које су у различитим институционалним аранжманима са НАТО. Вековно супротстављање англосаксонских сила и Русије се наставља и у 21. веку при чему подручје Ширег Блиског истока представља за сада најзначајнији простор ангажмана атлантске Алијансе изван Европе. У овој регији Авганистан је јединствен случај где Москва логистички помаже али и условљава борбену мисију савеза који је стратешки противник Русије.

Још од избора Јевгенија Примакова за министра спољних послова (1996-1998) а поготову након његовог постављења на место премијера (1998-1999) Москва је настојала да се шире ангажује на Блиском истоку и у Северној Африци. Потезале су се старе везе и утврђивале нове што је било пропраћено, посебно у другом Путиновом мандату, изузетним растом руског извоза оружја, сировина, сарадњом у области нуклеарне енергије и другог. Последња година Путиновог другог мандата, 2008. била је и година највеће експанзије па и у области нуклеарне сарадње и то са Либијом, Египтом, Турском и Мароком, поред ранијег партнера Ирана.²⁰ Алжир је преговарао и о уласку руских предузећа у његов гасни сектор значајан за снабдевање западних чланица ЕУ. Осим нуклеарне сарадње, 2008. је била и најзначајнија година за руско-либијске трговинске односе. Владимир Владимирович Путин, председник РФ и либијски вођа револуције Муамер Гадафи потписали су низ споразума 17. априла у Триполију којима је отписан либијски дуг у висини 4,5 милијарди долара у замену за вредне уговоре које су добиле руске фирме између осталог и у изградњи деонице ауто-пута Сирт-Бенга-

20 Види више у: Слободан Јанковић „Основни елементи руске блискоисточне политике на почетку 21. века”, оригинални, *Национални интерес*, бр. 1-2, год. V, vol. 5, Београд 2009, стр. 297-304.

зи. Две године касније (2010) две стране су потписале уговор о продаји руског наоружања (у јавност је изашла вест само о малокалибарском личном наоружању) вредног 1,3 милијарде долара.²¹

Последња у низу *нуклеарних сарадњи* (Русије и земаља Блиског истока) јесте неприхваћена понуда ћудљивог либијског вође (током посете Русији 30. октобра – 02. новембра 2008), Москви да између осталог развију сарадњу на плану развоја нуклеарних капацитета Либије.²² Тада је Гадафи Русима нудио изградњу војног пристаништа у Бенгазију, надајући се да ће на тај начин осигурати земљу од претње са Запада. Русија није била заинтересована.

Ипак, подршка Русије Западу у погледу Либије гласањем за Резолуцију СБ УН 1973 и наводној ликвидацији Осаме Бин Ладена на територији Пакистана умањује утицај Русије у региону, који је обнављан од средине 1990-их.²³ Истина је да су руске снаге у марту и априлу 2011. извеле велике ударе на исламске сецесионисте у Ингушетији уз употребу ваздушних и копнених снага и ухапсиле двојицу терориста осумњичених за бомбашки напад на московском аеродрому Домодедово (јануара 2011).²⁴ Али, суштинско подржавање Запада у обрачуну са Либијом и Гадафијем лично, нарушава поново изграђиван углед и поверење Русије који се само другачијим реаговањем у случају Сирије и Ирана могу сачувати барем у азијском делу блискоисточног мозаика.

21 Высказывания А.Л. Кудрина информационным агентствам в Ливии, *Министерство финансов России* 17.04.2008, Интернет, <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?id4=6010>, скидање: 17/05/2011.

22 Tom Parfitt, "Gadafy offers Russia a naval base in Libya", November 1 2008 The Guardian, Интернет, <http://www.guardian.co.uk/world/2008/nov/01/libya-russia-gadafy-united-states>, скинуто: 19/11/2008.

23 Лавров оправдао убиство Бин Ладена, тврдећи да је у оквирима међународног права јер се ради о самоодбрани: "Lavrov: Amerikanci su s pravom ubili Bin Ladena", 11. 05. 2011, Интернет, http://www.vesti-online.com/Vesti/Svet/136569/Lavrov-Amerikanci-su-s-pravom-ubili-Bin-Ladena#komentar_greska, скинуто: 15/05/2011.

24 Види вест на сајту РИА новости. Русија је према овим извештајима ликвидирала више од 150 терориста од почетка 2011. године: Интернет, http://rian.ru/defense_safety/20110510/372586125.html, и <http://rian.ru/incidents/20110429/369409638.html>, скинуто: 12/05/2011.

ЕУ

Дине, безоблачно сунце, Бербери, Арапи, маслине, урме, нафта, гас и Нил, Северна Африка. Међуречје, плодни полумесец, пустиње, песак, камен, Црква, Храм, синагога и џамија, нафта, гас, окупација и рат, Блиски исток. Блиски исток и Северну Африку заплускује Средоземље које их као и вере, нафта и гас повезује са Европом.

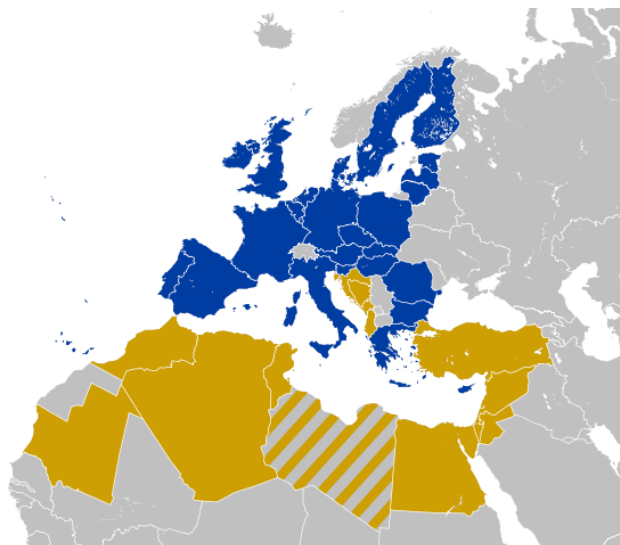
ЕУ с једне и Блиски исток и Северна Африка с друге, имају сличан број становника (2007. године регион МЕНА — Северна Африка и Блиски исток — имао је са Турском 432 милиона становника а ЕУ 495 милиона). Благом расту становништва у ЕУ са 80 одсто доприноси механички прилив имиграната, док је виши, мада опадајући раст на југу и истоку Медитерана, допринос локалне стопе фертилитета.²⁵ Раст становништва је достигао максимум од 3 процента годишње (на Блиском истоку и у Северној Африци). Амерички истраживачки центри миграција 2008. су предложили као идеалан модел надопуњавање популационог мањка ЕУ земаља популационим вишком из МЕНА земаља плус Турске. Само нису били упознати са свим чиниоцима који ће утицати на блиско-источно и северноафричко становништво да мигрира, осим класичне потраге за бољим послом — трбухом за крухом.²⁶ Ипак, подаци о демографским трендовима у овим земљама често су непоуздани јер не одговарају резултатима пописа који указују на раст становништва у свим земљама регије.

Западноевропске земље поред ниске стопе наталитета имају и спорији привредни раст и често стагнацију од почетка 21. века, па и њихов удео у светској трговини опада. Дobar пример је удео ЕУ у трговини Африке. Наиме, 1990. ове земље су учествовале са 51 одсто у афричкој трговини а 2008. су спале на 28 одсто, док је Азијски удео, понајвише захваљујући Кини и Индији порастао на 29 одсто. Шта више

25 EUROSTAT, Total population January 1 2011, 2.1.2-r1627-2011-03-11 (PROD), Интернет, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tps00001>, скинуто: 13/05/2011.

26 Philippe Fargues, "Emerging Demographic Patterns across the Mediterranean and their Implications for Migration through 2030", *Transatlantic Council on Migration, The Migration Policy Institute*, November 2008, pp. 29.

руски извоз у Африку у периоду 2000-2008 растао је у просеку годишње 25 одсто а кинески чак 39 одсто годишње.²⁷

Унија за Медитеран

ЕУ је дестинација миграната са Блиског истока и из Северне Африке. Она је један од партнера у замрлом блискоисточном мировном процесу. Такође, у оквиру политике суседства ЕУ је трансформисала грандиозно замишљену иницијативу француског председника Николаса Саркозија (Nicolas Sarkozy) *Медитеранске Уније* у више него скромну *Унију за Медитеран* (УзМ).²⁸

Ова иницијатива представља наставак процеса из Барселоне — Евро-медитеранског партнерства (од 1995. године). „Оснивачки састанак Уније за Медитеран, одржан је у Паризу 13. јула 2008. на којем је усвојена декларација чији текст остаје подложен променама због неслагања Палестинаца са позивањем на подршку израелско-палестинском мировном процесу „(у) складу са процесом из Анаполиса.”²⁹ Осим тога,

27 Maxi Schoeman, “Of BRICs and Mortar: The Growing Relations between Africa and the Global South”, *The International Spectator*, Vol. 46, No. 1, March 2011, p. 38, 39; Gerrit Olivier, “From Colonialism to partnership in Africa-Europe Relations?”, *The International Spectator*, Vol. 46, No. 1, March 2011, p. 57.

28 Мапа је преузета са интернет адресе: http://fr.wikipedia.org/wiki/Fichier:EU27-2008-Union_for_the_Mediterranean.svg, 02/06/2011.

29 Slobodan Janković, „Блиски исток пре и после Анаполиса”, др Невенка Јефтић (прir), *Актуелна питања међународних односа*, Институт за међународну политику и при-

УзМ на своје састанке и конференције увек позива и представника Арапске лиге. Кључне намере ове иницијативе која окупља чланице ЕУ и све земље Средоземља које нису у ЕУ (27+16), од Монака до Јордана односе се на заједнички рад у 1) области екологије, 2) изградњи саобраћајне инфраструктуре, 3) заштити од природних и других катастрофа, 4) планирање развоја соларне енергије и 5) подстицају малим предузећима.³⁰ Учинак ове иницијативе после две и по године готово је немерљив, благо речено незнатан. Првобитну верзију пуковник Гадафи је одбацио речима „Нисмо ни гладни ни жедни да би нам бацали коску” а слично су реаговале власти Турске и Алжира.³¹ Штавише, Алжир се сам дистанцирао и од суседске политике Уније, камоли од УзМ, па и од сарадње са ЕУ, префереирајући директне билатралне споразуме са земљама чланицама ЕУ. Нереаговање ЕУ и УзМ на израелску акцију у Појасу Газе 2008. и 2009. као да је сахранило ову иницијативу, која опстаје на сајтовима Европске уније и у канцеларијама секретаријата у Барселони. Зато Ричард Јангс и Ана Ешаги (Richard Youngs and Ana Echagüe) тврде да је Брисел у односима са Северном Африком и Блиским истоком занемарио демократију, економске интеграције и енергетску сарадњу. Једина разлика јесте сарадња у области надзора и контроле миграната са северноафричким државама — дакле безбедносна сарадња.³² Због контроле миграната је ЕУ остала нема на кршења људских права и мањак правичности на тунишким изборима за председника 2009, када је Зинедин Бен Али пети пут заредом стао на чело Туниса. У марту 2010. Штефан Филе је посетио поменуту северноафричку земљу и истакао „Тунис је, по више питања, пример за регион.” ЕУ је на 8-ом састанку ЕУ-тунишког Савета за придруживање у мају 2010. одлучила да успостави ad hoc комитета који би

---

vredu, Beograd 2008, str. 349-377. Види: Став 7. декларације *Joint Declaration of the Paris Summit for the Mediterranean*, Paris, 13 July 2008, Интернет, http://www.ue2008.fr/webdav/site/PFUE/shared/import/0713_declaration_de_paris/Joint_declaration_of_the_Paris_summit_for_the_Mediterranean-EN.pdf, скинуто: 08/08/2008, p. 10.

30 *Euro-Mediterranean Partnership (EUROMED)*, Интернет, http://eeas.europa.eu/euromed/index_en.htm, скинуто: 13/05/2011.

31 Thomas Siemes, “Mare nostrum? L’Union Européenne et L’Union pour la Méditerranée”, *Documents, Revue du dialogue franco-allemand*, 2/09, p. 26.

32 Richard Youngs and Ana Echagüe, “Europe, the Mediterranean, the Middle East and the Need for Triangulation”, *The International Spectator*, Vol. 46, No. 1, March 2011, p. 27, 31.

проучио унапређење Споразума о придруживању из 1995. у *виши статус*. Штефан Филе, као комесар ЕУ за проширење није био шкрт на похвалама ни овај пут када је навео да је Тунис „битан и поуздан партнер” а да су перспективе за јачање међусобних односа „изванредне”.³³

Либија као једна од десет земаља са највећим потврђеним резервама нафте и најчистијом нафтом битан је снабдевач пре свега Италије, Француске а затим и других чланица ЕУ. Контрола либијске нафте која доноси годишњи профит од барем 70 милијарди долара битна је и за контролу дотока енергената па посредно и за контролу привреде индустријских и технолошких сила које купују ову нафту. Италија је била појединачно највећи увозник либијске нафте (376 000 барила дневно), а значајни увозници су били и Француска, Шпанија и Аустрија.³⁴ Осим кључног трговинског партнера Либије — Италије, Кина је такође увозник, али Либијском нафтом је у 2010. подмиривала укупно 3 одсто својих потреба за *црним златом*. Силвио Берлускони је својевремено успео да склопи велике послове у области изградње инфраструктуре и наставака присуства енергетског државног цина ЕНИ-ја. Тада је (августа 2008) потписан и *Уговор о пријатељству* између две земље чији четврти члан наводно гарантује да Италија неће допустити нападе на Либију са њене територије (јер је тада Гадафи сумњао на могућност напада НАТО-а и Америке).³⁵ Министар спољних послова Франко Фратини (Franco Frattini) није директно негирао ову одредбу, коју је јавно изнео Муамер Гадафи, али је рекао да тај споразум никако не може негирати раније међународне уговоре које је Либија потписала. Италијанска Уникредит банка (UniCredit) прва је западна банка којој је дозвољено да отвори испоставу у Либији.³⁶

33 “Tunisia is a strategic opportunity for the EU”, *The European Council on Foreign Relations (ECFR)*, Интернет, http://www.ecfr.eu/blog/entry/tunisia_is_a_strategic_opportunity_for_the_eu, скинуто: 10/05/2011.

34 Види: http://www.economist.com/blogs/dailychart/2011/02/libyan_oil, скинуто: 25/03/2011.

35 “Gheddafi: L’Italia non concederà le basi Usa e Nato contro la Libia”, *La Repubblica 2 settembre 2008*, Интернет, <http://www.repubblica.it/2008/05/sezioni/esteri/libia-italia/basi-gheddafi/basi-gheddafi.html>, скинуто: 22/04/2011.

36 “Country Report: Libya”, Интернет, <http://www.gfmag.com/archives/133-january-2011/10948-country-report-libya.html#axzz1NRX3TsMe>, скинуто: 26/05/2011.

Осим у области грађевине, банкарства, и енергената италијанске компаније су добиле послове у области телекомуникација, путног и железничког саобраћаја и туризма. Италија је главни трговински партнер Либије пошто апсорбује 20 либијског извоза, и покрива 17,5 одсто либијског увоза.³⁷ Пошто је највећи губитник, учешћем у НАТО бомбардовању, Рим покушава да сачува барем део економског колача у евентуално пост-Гадафијевој Либији.

Европска унија има најконфузнију политику спрам акције у Либији. Такве су и изјава високе представнице спољних послова Европске уније, Кетрин Ештон (*Catherine Margaret Ashton*), да ЕУ подржава дијалог (након почетка бомбардовања Либије) и изјава председника ЕУ, Хермана Ван Ромпуја (*Herman Achille Van Rompuy*) који је рекао да је циљ акције у Либији промена режима и да Француска и Велика Британија нису могли да покрену акцију без подршке Савета министара ЕУ. У светлу неговања дијалога Кетрин Ештон је 22. маја инаугурисала канцеларију ЕУ у Бенгазију (упоришту побуњеника). Одговарајући на питање посланика Европског парламента о овим контрадикцијама, председник ЕК, Мануел Барозо (*José Manuel Durão Barroso*), рекао је да без подршке ЕУ не би могло доћи до Резолуције СБ УН 1973 која афирмише „историјски принцип” одговорности заштите — *responsibility to protect*.³⁸ Европски парламент је 10. марта 2011. тражио успостављање зоне нелетења над Либијом и позивао на крај „бруталног диктаторског режима пуковника Гадафија”.³⁹ Пре тога ЕУ је разматрала војну интервенцију крајем фебруара.⁴⁰ Коначно Савет Европске Уније је 1. априла донео одлуку да ће донети одлуку (sic!), планове и друге неопходне мере како би покренуо војну интервенцију у Либији под називом *EUFOR Libya*. Све ове одлуке о одлукама ће

37 Види: *Libia: Rapporti paese congiunti Ambasciate/Uffici Ice estero 1^ sem. 2010*, Интернет, <http://www.ice.gov.it/paes/pdf/libia.pdf>, скинуто: 14/05/2011, стр. 6-9.

38 Van Rompuy leads EU's go-ahead to military intervention in Libya - Nigel Farage, Интернет, <http://www.youtube.com/watch?v=z2JZwFhwsqQ>, скинуто: 25/04/2011.

39 *European Parliament resolution of 10 March 2011 on the Southern Neighbourhood, and Libya in particular*, op, cit.

40 “UK urges pressure on Gaddafi, EU weighs intervention”, Интернет, <http://www.reuters.com/article/2011/02/24/us-libya-britain-idUSTRE71N6M920110224>, скинуто: 13/03/2011.

бити спроведене у случају да то од ЕУ затражи Канцеларија УН за координацију хуманитарних послова (*United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs—ОСНА*, параграф 5). Ипак, одређен је командант операције, италијански контраадмирал, као и место оперативног штаба — Рим. За финансирање војне мисије, при чему Данска не учествује у покривању трошкова, одређено је 7 милиона и 900 хиљада евра, а предвиђено је трајање од 4 месеца како би се постигли циљеви.⁴¹ Пошто споменута Канцеларија УН није упутила позив и није дошло до војне мисије ЕУ, на састанку министра одбране Савета ЕУ 3. маја поновљена је спремност ЕУ да донесе одлуку о покретању мисије ЕУФОР Либија, ако их поменуто тело УН позове.⁴² Ако имамо на уму да је војна операција Француске, Велике Британије и САД *Одисејева зора* већ трајала од 19. марта и да је НАТО преузео команду и покренуо мисију *Уједињени заштитник* још 22. марта све напред наведено делује као првоаприлска шала, при чему сам датум доношења одлуке о одлуци даје додатан комичан призив.

Ипак, и поред захтева појединих европских политичара ЕУ није обавила своју прву хуманитарну (оружану) интервенцију како би извукла своје цивиле запослене у Либијској цамахирији. Међутим, то су учиниле државе чланице пошто су стотине припадника елитних јединица Француске и Велике Британије били у Либији већ у фебруару 2011. а може се поставити и разумно питање да ли су икада напустили либијско тле? Јер, ко уосталом обучава либијске побуњенике? Још крајем марта у инострану штампу могли су се прочитати извештаји о деловању британских САС-оваца у Либији.⁴³ Ако је током априла, маја, јуна и јула било места питању да ли иза камера које приказују неуредне побуњенике наоружане тежим и лакшим наоружањем који се супротстављају обученијим и боље наоружаним најамницима и либијској регула-

41 *Council Decision 2011/210/CFSP*, Official Journal of the European Union, L 89/18 5.4.2011.

42 “Meeting of EU Chiefs of Defence”, Интернет, <http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=261=en>, скинуто: 20/05/2011.

43 “SAS ‘Smash’ squads on the ground in Libya to mark targets for coalition jets”, Интернет, <http://www.dailymail.co.uk/news/article-1368247/Libya-SAS-smash-squads-ground-mark-targets-coalition-jets.html>, скинуто: 24/04/2011.

рној војсци, стоје специјалци појединих западних земаља чији снимци не допиру у јавност, данас је то разрешено. Припадници британске војске маскирани у Арапе дејствују на терену и лове Муамера Гадафија по Либији.⁴⁴ Према још увек непровереним обавештењима, у Триполи су се пробали прво западни професионалци, припадници француске Легије странаца, британски САС и морнаричке фоке.⁴⁵ Зашто су онда у првом плану извештавања о луксузу у којем је живела породица Гадафи (без помињања наравно комфора становништва Либије, који је омогућавала власт)? Довољно је сетити се необјективног извештавања западних медија за време Другог заливског рата и посебно акције наводног спасавања војника Џесике Линч (Jessica Lynch) у Ираку, па довести у питање и актуелно извештавање.⁴⁶ Уосталом нису ли западни медији на самом почетку демонстрација požурили да јаве како је Гадафи побегао из земље? Медијски спин служи да конзументе вести усмери на баналне и небитне садржаје догађања у Либији.

Копирање и настављање америчке политике према Ирану, кроз стално проширивање економских санкција предузећима и физичким лицима доноси смањени профит европским предузећима и никакву изгледну политичку корист ЕУ.

Ordo ab chao ка глобалном човечнику

У каквом амбијенту се одвијају преврати, бомбардовања и немири од Маракеша до Сане и сиријских вароши? Случај Либије неизоставни је део ширег процеса преврата на Блиском истоку и у Северној Африци. На примеру Либије преламају се питања суверенитета, једног од основних постулата међународног права и међународних односа, лег-

44 "SAS troops dressed in Arab clothes join hunt for Gaddafi as £1m reward is offered for dictator's head", 25th August 2011, Интернет, <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2029831/Libya--1m-bounty-Gaddafi-MI6-agents-join-hunt.html>, скинуто: 25/08/2011.

45 Prof. Michel Chossudovsky, "The «Liberation» of Libya: NATO Special Forces and Al Qaeda Join Hands", Интернет, <http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=26255>, скинуто: 30/08/2011.

46 "Jessica Lynch Criticizes U.S. Accounts of Her Ordeal", Интернет, <http://www.nytimes.com/2003/11/07/national/07LYNC.html>, скинуто: 18/05/2011.

итимности оружане интервенције, функционалности спољне политике ЕУ и улоге великих сила у унутрашњим сукобима.

а) Убијање Осаме бин Ладена, без суђења (као у случају Садама Хусеина) и последично без истраживања његове кривице, уз грубо кршење суверенитета Пакистана; б) Гласање на ЦНН-у да ли треба или не убити Гадафија; в) НАТО убијање либијских цивила, деце и унучади пуковника гадафија а у име заштите цивила; г) Доношење резолуције у којој земље које не признају и не приступају Римском статуту Међународног кривичног суда (САД, Русија и Кина) траже одговорност за цивилне жртве у Либији и реферишу о томе тужиоцу Међународног кривичног суда; д) Америка и њени савезници у борби против међународног тероризма у Либији се удружују са исламским муџахединима против којих су се борили у Ираку и Авганистану; слике су атмосфере у којој се одигравају промене (власти) на ширем Блиском истоку.

Запад, који је настајао од пада Западног римског царства да би се учвршћивао верском поделом по оси запад/исток од 11. века и дефинитивно сазрео са уздизањем човека као узора и мере постао је целина за себе. Шпенглер каже да не постоји Европа, права подела је Запад и Исток. Управо на Западу након верских ратова први пут се 1555. године у Аугсбургу афирмише принцип примата територијалне власти над верским *cuius regio, eius religio* — чија територија он-ога је и религија. После следећег круга верских ратова, опет на немачким и западнословенским земљама, Вестфалским миром успоставља се принцип врховне власти суверена без могућности мешања цара (империјалне власти) као надржавног, империјалног господара. Тако врховна политичка власт (суверен) теоријски има апсолутну и неупитну власт у својој држави без више ингеренције империје. Наравно, то је био само идеал. Верски ратови били су окончани на тлу Европе за неко време. Секуларизација као последица Француске буржоаске револуције и Наполеонови ратови имали су барем две последице: 1) ново јачање народног идентитета (супротно аисторијским тврдњама многих, присутно миленијумима о чему сведоче и Стари завет али и антички историјски списи који говоре о различитим народима); 2) афирмација националног идентитета и рађање национализма на темељу суверене грађанске државе.

Национализам 19. века схватан је као демократизујући и слободарски елемент (против разних вишенационалних империјалних *тамница народа*). На почетку, Француска револуција је имала и космополитски карактер, о чему пише италијански филозоф Лучано Канфора (Luciano Canfora).⁴⁷ Тек Наполеонова Француска добија доминантно националистички (грађански национализам) карактер. Мултикултурализам с краја 20. века и јачање мањинских права били су нова фаза демократизације, коју је обележило ограничење права већине народа. Најава краха мултикултурализма у Француској, Немачкој и Великој Британији на почетку 21. века, а због изразитих културних и превасходно верских разлика, најавили су промоцију тоталне (или тоталитаристичке) интеграције друштва и друштава. Александар Зиновјев (Велика прекретница 1999.) каже да више нема цивилизација већ ничу социјалне организације вишег нивоа са тенденцијом стварања *глобалног човечника*. Питер Дракер (Peter F. Drucker) 1992. такође констатује да „*више нема 'Западне' историје или, у суштини, 'Западне' цивилизације. Постоји само историја света и светска цивилизација — само што су и једна и друга 'позападна'.*”⁴⁸ Најновији замах ка глобалном човечнику кроз глобализацију/уједначавање и општу релативизацију културе, укуса, стила, уметности јесте иницијатива за унутрашњом интеграцијом изворно западних друштава. Интеграција сама по себи треба да додатно хомогенизује људе у једну наднационалну и наднародну масу конзумената без (за сада) одређених културних карактеристика. Ова најавана друштвеног уједначавања можда је претеча новог империјализма и рушења националног суверенитета као гаранта посебних односа, обичаја и уређења унутар сваке државе. Пропагирање истих економских рецепата од стране Запада већ је лишило највећи број земаља економског суверенитета и свело некадашње западне демократске државе у транзициона друштва ка пост-демократији, о чему Колин Крауч (Colin Crouch) пише 2004. године.⁴⁹

Оснивачка повеља УН је на инсистирање Стаљина и Де Гола учврстила европске принципе међународних односа који су наметнути или прихваћени на светском нивоу. Вел-

47 Luciano Canfora, *La democrazia: Storia di un'ideologia*, Laterza 2010, p. 452.

48 Peter F. Drucker, *Postkapitalističko društvo*, Beograd 1995, str. 8.

49 Colin Crouch, *Postdemocrazia*, Editori Laterza, Bari 2009, p. 148.

ике силе су и за време нове гвоздене завесе (она је у источној Европи постојала и пре Другог светског рата како наводи и Карл Хаусхофер 1931. године) нарушавале овај принцип.⁵⁰ Али, са бомбардовањем СРЈ без одобрења Савета безбедности УН, истом праксом у случају почетка окупације Ирака (која је тек *post festum* легализована), закључно са најновијим случајем Либије, руше суверенитет још и више од агресије из 1999. године. Зашто?

Прво је председник САД прекршио повељу УН оружаном претњом Либији, што је опште место од оснивања УН. Међутим, сада СБ УН доноси Резолуцију не поштујући уобичајену праксу чекања извештаја са терена и ауторизује неоколонијалну оружану интервенцију. Тиме, не само да је нарушена пракса него је Резолуцијом 1973 нарушено и само међународно право и принцип суверенитета. Уставни суд УН не постоји па не може ни да испита легалност саме Резолуције 1973.

Раније расправе о преемпцији и превенцији престају да би уступиле место огољеној агресији кроз принцип одговорности заштите. Још 2008. грузијски председник Саакашвили је гурнут у војну акцију да би изазвао реакцију Руске Федерације и потенцијално уздрмао међународно право. Последично признавање Абхазије и Јужне Осетије као независних држава то је и учинило. Данас Западне земље одлучују коме ће и колико припасти од природних богатстава Либије или Ирака, ко ће представљати побуњене Либијце а ко легитимну власт у Авганистану. Суверене државе се руше и кроз економску политику коју промовишу Светска банка и ММФ још од 1970-их година. О томе је Мишел Чосудовски (Michel Chossudovsky) још 2003. написао књигу „Глобализација сиромаштва и Нови светски поредак.” Он наводи десетине примера земаља у развоју којима је наметан програм реформи ММФ-а или Вашингтона чији су резултат увек били повећање сиромаштва, повећање цена намирница и других производа, јефтино куповање домаћих предузећа од стране великих међународних корпорација — укратко речено губитак економског суверенитета. Чосудовски наводи да су политике наводног повећања конкурентности од Перуа до

50 Karl Haushofer, *Geopolitica delle Pan-Idee*, Nuove Idee, Roma 2006, p. 48.

Вијетнама, Уганде и Кеније, од Латинске Америке до југо-источне Азије проузроковали ширење глади у традиционалним извозницама хране. Јаз између све богатијих и осталих расте у свим деловима света и свим земљама које примењују увек исти рецепт ММФ-а, који се у западним земљама, са истим последицама примењују и без посредовања ММФ-а.⁵¹

Арапска зима или пролеће

Промене, преврати и агресије на ширем Блиском истоку погрешно се у медијима називају „арапско пролеће” (јер су започели зими а и јер се не ради о „буђењу” — у Египту је војска извела пуч а у Тунису је промењен само председник и оне политике које су му омогућавале ауторитарну власт без превише ослањања на спољну помоћ). Марш ка глобалном човечнику или наддруштву наступа и у овим традиционалистичким друштвима.

Баш као у земљама о којима је писао Чосудовски, експерти ММФ-а увек изнова и у земљама регије којом се бавимо препоручују наводну конкурентност, укидање субвенција и слободу тржишта. Алжир је на препоруку ММФ-а 1994. укинуо генерални систем субвенција (што је потхранило кампању Исламиста за парламентарне изборе на којима су победили, услед чега су следили пуч и дуги грађански рат). Међутим, без обзира на грађански рат, власти Алжира су у духу тржишних реформи 1996. увеле укидање ограничења цена и маржи на готово све пољопривредне производе. Студија о тржишној либерализацији и сиромаштву у МЕНА земљама из 2009. године, која је укључила више аутора указује да би либерализација цена пољопривредних производа, довела до њиховог повећања од 20 одсто на светском нивоу а за поједине производе и значајно више. Наравно и поред тога што би у случају дерегулације и либерализације цене хране порасле, а с њима и трошкови живота, аутори се залажу за наставак таквих политика⁵² До 2011, упркос свему, ММФ је промовисао укидање субвенција и увођење либерализације

51 Mišel Čosudovski, *Globalizacija siromaštva i Novi svetski poredak*, Artist Beograd 2010, str. 403.

52 Nicholas Minot, “Trade liberalization and poverty in the Middle East and North Africa”, *Intl Food Policy Res Inst*, 2009, pp. 48-54.

као начина смањења сиромаштва, свестан да таква политика повећава цене хране. Политика стабилизације, којом се инсистира на деиндексирању плата (деиндексирање од инфлације) и суштинско замрзавање плата уз повећање цена, резање јавних трошкова препоруке су које су довеле до пропасти или презадужености земље трећег света а до фантастичне задужености и данашње земље Запада.

Неки кажу да је прва обојена револуција она од 1968. која је послужила за пад Шарла де Гола, противника уласка Велике Британије у Европску заједницу и непријатеља слободних зидара. Ближи почетак може се наћи у рушењу Николае Чаушескуа, румунског диктатора шест месеци након што је платио последњи спољни дуг земље. Многи у нашој земљи у петооктобарском рушењу Милошевића виде почетак обојених револуција. Они који и поред отворених признања и делимично објављене документације која потврђује западну улогу у обарању режима и финансирању и стварању Отпора и ДОС-а, тврде како се искључиво радило о спонтаном преврату или *револуцији* и у Северној Африци и на Блиском истоку виде искључиво спонтану борбу за демократију и слободу. Међутим, барем део њих је потврђивао да САД нападају Ирак због никад пронађеног оружја за масовно уништење.

После окупације Ирака и Авганистана, чиме је Иран окружен са запада и истока, следећи битан корак у слабљењу америчких противника био је повлачење Сирије из Либана 2005. године, након атентата на тадашњег либанског премијера Рафика Харирија, за који је осумњичена Сирија. Умешаност Сирије оповргао је јавно његов син, Саад Харири у септембру 2010. (Тадашњи премијер Либана, Харири, у интервјуу је рекао да је оптужба на рачун Сирије да је стајала иза атентата на његовог оца била политички мотивисана и да је лажно сведочење довело на погрешан пут међународну истрагу о смрти његовог оца).⁵³ Следеће године уследила је неуспешна офанзива Израела у јужни Либан а против Хизбулаха. Наредни корак био је покушај зелене револуције на улицама Техерана 2009/2010. због наводних нерегуларности

53 Саад Харири је том приликом јасно рекао да Сирија није умешана у убиство његовог оца. "Lebanon PM Hariri withdraws accusation against Syria", *BBC* 6 September 2010, Интернет, <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-11200278>, скинуто: 11/11/2010.

на председничким изборима на којима је Ахмадинеџад убедљиво тријумфовао добивши више од две трећине гласова. Кандидат опозиције Мир Хусеин Мусави (*Mir-Hossein Mousavi Khameneh*) добио је подршку најбогатијих људи у Ирану а западни медији су га величали као борца за демократију. На протестима, махом у елитном северном делу Техерана никада се није окупило више од неколико десетина хиљада људи, најчешће припадника више средње класе, при чему Техеран има око 15 милиона становника. Дакле, тада није прошла обојена револуција.

Каква је насупрот ситуација у Египту, Тунису и Алжиру, Либији, Сирији, земљама у којима су прво избили нереди али и у другим земљама захваћеним протестима?

Од 1991. Египат започиње реструктурирање економије по програмима ММФ-а и владе САД. Резултат тих политика био је бољитак за мали број људи и имао неких позитивних резултата на макроекономском нивоу „економска, политичка, и друштвена цена ‘помоћи’ и ‘реформи’ била је на другим битним пољима изузетно штетна по египатске националне интересе.”(превод аутор)⁵⁴

Након енормних скокова цена житарица (пшеница поскупела 80 %, кукуруз 90% и пиринач 320%) на светским тржиштима марта 2008. године, узрокованих искључиво шпекулацијама америчких банака, посебно Голдман Сакс, које су од Обамина администрације добиле десетине и стотине милијарди долара, велики број људи широм света запада у сиромаштво.⁵⁵ Наиме те године је у Северној Африци 30,7 % људи живело са мање од два долара дневно, а 2009. тај удео се увећао на 37%. На изборе у овим земљама излази у просеку око 25 одсто гласача (у Алжиру и до 34 одсто). На последње парламентарне изборе у Египту, (новембар/децембар 2010) значно је изашла четвртина народа са правом гласа, незванично много мање а владајућа партија је остварила нез-

54 Amal A. Kandeel, “Egypt at a Crossroads”, Middle East Policy, Vol. XVIII, No. 2, Summer 2011, p. 37.

55 Види: “Food Prices Pushed More Into Poverty, World Bank Says”, *Bloomberg* February 15, 2011; Paul Gallagher, “Geithner Runs Protection Racket for Goldman Sachs”, *Executive Intelligence Review* May 6, 2011 issue; Ellen Brown, “come le banche e gli investitori stanno facendo morire di fame il terzo mondo”, *Come Don Chisciotte* 07 febbraio 2011, Интернет, <http://www.comedonchisciotte.org/site/modules.php?name=News &file=article&sid=7943>, скинуто: 11/02/2011.

абележени успех (420 од 444 места у скупштини). Опозиција је угушена а исламска је забрањена у свим земљама. Појачана репресија у Египту која је допринела избијању протеста сигурно је била узрокована претходним успехом исламске опозиције (на изборима 2005. од 444 места кандидати Муслиманског братства освојили су 88 места), али и због поновног раста цена хране која је две године раније узроковала ограничене протесте.

У Сирији још од 1963. Алавити заузимају челна места у војсци и политици а од доласка Хафеза ел Асада на место председника 1970. заузимају и највишу функцију. Алавити су верска мањина (око 10 одсто становништва) у Сирији и један од разлога незадовољства дела становништва могао би се објаснити и чињеницом да већински сунитски Арапи (око 64 одсто плус 10 одсто курдских сунита) немају власт.

О томе шта се дешава у Сирији, за сада имамо само (дез)информације о наоружаним и ненаоружаним демонстрантима са погибијама на десетине цивила а почесто и чланова војске и полиције. Чињеница да Сирија има далеко већу и боље опремљену војску од Либије, као и да има подршку Ирана, Хизбулах у Либији те руски војни поморски док у Тарсу, фактори су који за сада онемогућавају хуманитарно бомбардовање. Уместо њих, према Сирији се примењују санкције ЕУ и САД. Истовремено Турска, која се последњих година политички приближила Сирији, све више и све оптвореније критикује режим Башара ел Асада. Турска паравладина организација ORSAM (Center for Middle Eastern Strategic Studies – ORSAM) основана 1. јануара 2009. која се бави проучавањем међународних односа на Блиском истоку и чији су чланови познати по везама са британским и америчким обавештајним службама организовала је почетком јуна у Анталији конференцију „Промена у Сирији.” На конференцији су окупљени представници сиријских опозиционих групе из земље и из иностранства.⁵⁶ Прве демонстрације почеле су почетком марта да би се 15. марта претвориле у устанак, барем када се ради о пограничном граду Дари, у близини границе са Јорданом и недалеко од Израела. Протестанти, то јест устаници, често су

56 “The Complete Decipher Of The «Transition In Syria Conference», Carried Out In Antalya Between June 1-2 2011”, ORSAM, Интернет, <http://www.orsam.org.tr/en/showArticle.aspx?ID=776>, скинуто: 27/08/2011.

наоружани као што је то био случај са припадницима Муслманске браће у селу Jisr al-Shughur познатом по подршци исламском братству.

У Бахреину је на власти сунитска династија, при чему шиити чине више од 70 одсто становништва. Либијски вођа револуције од доласка на власт разграђује државне органе због чега ЕУ не може да примени бројне механизме сарадње јер са друге стране не постоје одговарајуће институције. Ипак, за разлику од Египта и других северноафричких земаља, Либија има далеко већи доходак по глави становника, (12,062 \$, ММФ октобар 2010), систем здравствене и социјалне заштите на вишем нивоу од многих високо развијених земаља: субвенционисане цене хране; бесплатно здравство и образовање; бесплатне куће и станови; саобраћај, водовод и канализација по ниским ценама. Велики недостатак Либије јесте што она представља можда највећи затвор на отвореном јер је становништву веома тешко да добије дозволу за излазак из земље. Племенске поделе додатно утичу на акуелну побуну дела Либијаца али и Алжир и Мароко су племенска друштва а то су поготову све државе Арабијског полуострва.

У наведеним земљама све су монархије апсолутистичке а републикански режими махом ауторитарни. Све републиканске земље—амерички клијенти у региону, од 90-их година прошлог века стидљиво, а од почетка 21. века одлучније, спроводе економске реформе према рецепту ММФ-а и САД-а. То је у периоду 1990-1999 резултирало благим опадањем сиромаштва (у Египту са 19 на 17 одсто) али су приватизације, првенствено у пољопривреди и банкарству у последњих десет година довеле до таласа осиромашења.

Протести због хране су избијали у Египту 1977. и 1986. а у Тунису 1984. тако да нису новост. Због ванредних поскупљења хране 2008. 6. априла те године је дошло до побуне у малом индустријском граду Махали, пошто је претходног месеца храна у просеку поскупела 22 одсто.⁵⁷ Тада је као и две године касније америчка банка Голдман Сакс шпекулисала на берзи цене хране, превасходно житарица купујући фјучерсе (храну оја још није ни засађена) и вештачким повећањем потражње рекордно подигла цене да би већ у апр-

57 Види депешу 08CAIRO783 од 16 априла 2008.

илу, после престанка спекулација цене враћене на период с почетка 2006. Голдман Сакс, који је од владе САД добио на десетине милијарди долара уместо да тај новац уложи у унутрашњи привредни развој, опет је у другој половини 2010. године почео са спекулацијама на тржишту хране. Заплашени могућим несташицама и поскупљењем хране, владе северноафричких земаља су почеле да купују рекордне количине житарица, упале у замку и опет (према закону потржње) подигле светске цене хране.

У последњем триместру 2010. дошло је и до нових енорних поскупљења цена житарица на светским тржиштима. Притом треба имати у виду да су Египат и Иран међу пет највећих купаца пшенице на свету. У Египту већина домаћинства троши око 40 одсто прихода на храну, која се углавном састоји од житарица.⁵⁸ Према Индексу цена хране ФАО-а, цене хране на светским тржиштима су скочиле за 36 одсто у периоду април 2010-април 2011.⁵⁹ Пшеница је од јануара 2010. до јануара 2011. поскупела за 77 одсто а свеукупно су цене житарице порасле за 71 одсто.⁶⁰ Египат и Јордан (са више од две трећине становништва пореклом из Палестине/Израела) једине су исламске земље региона које су потписале мировни споразум са Израелом. Уз то, исламске масе и у Египту и Јордану гаје пословичну нетрпељивост према Израелу па мировне споразуме са Израелом доживљавају као понижење. Слична ситуација — клијентелистичка и последично народно расположење — је и у осталим северноафричким државама са изузетком Либије. Египат је притом принуђен да држи само ограничене наоружане снаге на Синају (до 3000 војника)

58 О манипулацијама са ценом хране и утицају на цене на светским тржиштима и последично на стварање атмосфере за блискоисточне немине види: Ellen Brown, "Come le banche e gli investitori stanno facendo morire di fame il Terzo mondo", 07 febbraio 2011, Интернет, <http://www.comedonchisciotte.org/site/modules.php?name=News&file=article&thold=-1&mode=flat&order=0&sid=7943>, скинуто: 17/02/2011; и анализу "Food Riots and Hyperinflation Key to North African Uprisings", *Larouchepac* January 31, 2011, Интернет, <http://www.larouchepac.com/node/17362>, скинуто: 16/02/2011.

59 *FAO Food Price Index*, 05/05/2011, Интернет, <http://www.fao.org/worldfoodsituation/wfs-home/foodpricesindex/en/>, скинуто: 07/05/2011.

60 Luzi Ann Javier and Susan Li, "Climate Change May Cause 'Massive' Food Disruptions", *Bloomberg* February 15, 2011, Интернет, <http://www.businessweek.com/news/2011-02-15/climate-change-may-cause-massive-food-disruptions.html>, скинуто: 17/02/2011.

и врши блокаду муслимана у Гази упркос супротним жељама Египћана. Многи кажу да су протести резултат високе незапослености међу младима — у Египту 25 одсто, Тунису до 30 одсто, за Либију нема поузданих статистика, процене иду и до 30 одсто, Либану 21 одсто. Према званичним подацима сиромаштво је у Алжиру веће него у Египту 23 одсто према 20 одсто, док је у Јемену застрашујућих 45 одсто.⁶¹ Међутим, стопа незапослености младих у Великој Британији је 20 одсто, у Италији 29 одсто а у Шпанији 42 одсто.⁶² О Србији у којој је у октобру општа упосленост била 37,7 одсто са још око 19,8 одсто упослених у сивом сектору боље је и не говорити. Дакле, сиромаштво, политичка обесправљеност, отуђеност политичких елита и политика супротна већинском расположењу све су елементи који су указивали на могућност избијања немира. До спорадичних немира у овим земљама је и долазило и они су најчешће брзо гушени. У Либији је побуна на истоку земље угушена 1993. и тада није дошло до војне интервенције. Да ли је неко потпалио фитиљ?

Пензионисани генерал Весли Кларк, у Србији познат по злу, одржао је 3. октобра предавање у Сан Франциску поводом објављивања своје књиге. Тада је изјавио да је после 11. септембра 2001. дошло до политичког пуча у САД. Он је рекао да му је један официр из здруженог Генералштаба у Пентагону, приликом посете 21. септембра 2001. рекао да ће САД напасти Ирак. Шест недеља после напада на Авганистан, исти официр му је рекао да ће у наредних пет година, САД напасти и променити власт у 7 земаља Ираку, Сирији, Либији, Либану, Судану, Сомалији и Ирану.⁶³ Кларк је тада (2007. године) рекао да проблем у Ираку и Авганистану није број војника већ „Зашто смо тамо, са којом сврхом?!... То је право питање”. Наравно, неки планови се не остваре у замисљеном року а неки уопште, али је индикативно да је у Либану 2005. дошло до повлачења Сирије, да је Ирак окуп-

61 “North Africa: Arab Regimes Fear Bread Intifadah”, All Africa com 18 January 2011, Интернет, <http://allafrica.com/stories/201101180480.html>, скинуто: 17/02/2011.

62 “Young and jobless”, *The Economist* Dec 16th 2010, Интернет, http://www.economist.com/blogs/daily_chart/2010/12/youth_unemployment, скинуто: 18/02/2011.

63 “Wes Clark - America's Foreign Policy “Coup””, 05.11.2007, снимак на Youtube, <http://www.youtube.com/watch?v=FY2DKzastu8>, скинуто: 16/05/2011.

иран 2003, Судан подељен 2011, У водама Сомалије је НАТО мисија више од августа 2009, Либија се бомбардује и само су Сирија и Иран остали са непромењеним режимима.

Америчке дипломатске депеше објављене путем операције 'Викиликс', као и локални *Викиликс* звани Палестинска документа (*Palestine papers*) који је почео са објављивањем на локалном Си-Ен-Ен-у — Ал Џазири, сведоче о полтронству и клијентелизму локалних режима који тужакају једни друге великом шерифу — Америци, а жале се сви заједно на Иран, Хамас и Хизбулах. Притужбе на Хамас од стране шефа војне безбедносне и обавештајне службе Египта Омара Солимана делују контрадикторно када се има у виду недавно помирење Фатаха и Хамаса. Поготову је све необично с обзиром на недавно објављена документа о мучењу и убијању припадника Хамаса од стране стране Фатахових људи специјално обучаваних под надзором америчког генерала Кенета Дејтона (*Lt. General Keith Dayton*).⁶⁴ Оно што је јасно, јесте да је власт Фатаха, финансирана и подржавана од стране САД, ЕУ и других земаља све више губила легитимитет јер је на првим и за сада јединим изборима за представничко тело Палестинске аутономије апсолутну већину посланика добио Хамас а Фатах је, уз асистенцију Израела, преузео власт на Западној обали.⁶⁵ Хапшења, мучења и пребијања изазивали су растуће незадовољство изнутра а непопустљивост Израела с друге стране временом су стварали атмосферу неопходности договора са Хамасом.

Међутим, у тим документима је уочљива и брига америчког шерифа за проналажење нових власти у Египту, Тунису и Алжиру (нпр. депеша 10CAIRO47). Истовремено, америчке дипломате и изасланици указивали су на неспремност локалних власти, посебно у Египту и Тунису да одлучније спроводе реформе а од 2008. и да успоравају реформе, што је генерална оцена за регион (па и за Јордан). Фридом Хаус, настао фузијом две организације уз подршку председника Френклина Рузвелта како би вршили пропаганду за

64 "Dayton's mission: A reader's guide", *The Palestine Papers*, Al Jazeera 25 Jan 2011, Интернет, <http://english.aljazeera.net/palestinepapers/2011/01/2011125145732219555.html>, скинуто: 19/02/2011.

65 Више о томе види у: Slobodan Janković, „Bliski istok pre i posle Anapolisa”, оп., cit, стр.

учешће САД у II светском рату, 2009. враћа Јордан на листу неслободних земаља и критикује и Мароко.⁶⁶ У есеју „Freedom and Freedom House”, Ханс Моргентхау (Hans J. Morgenthau) указује да је ова организација коју са преко 80 одсто буџета финансира влада САД и даље остала подстрекач јавности за подршку америчких ратова, у том случају у Вијетнаму.⁶⁷ Према извештајима Европске комисије о суседској политици са земљама јужног Медитерана у 2009, закључује се да се све владе противе политичким променама а многе бележе погоршање људских и политичких права. Наравно, земље чланице ЕУ, као и САД, заинтересоване су за људска права као и за лањски снег, што демонстрирају у Ираку и Авганистану, а Америка и у Пакистану, са константним убијањем цивилног становништва, као и понашањем на Хаитију. Овакво понашање у потпуности је у складу са масакрирањем цивилног становништва у Вијетнаму, Гватемали и улози ових земаља у грађанским и међународним ратовима у Африци. Зато једна рационална анализа не може искрено узети у обзир бригу за људска права као узрок за политички ангажман великих сила, али може и мора видети то као повод или изговор за деловање наводних заштитника хуманитарног или другог права.

Осим нефер избора, забране религиозних политичких странака и хапшења опозиције који раније нису завређивали тако систематичне протесте и акције америчких паравладиних организација, те проблема наследника и ограничавања америчке демократске помоћи Хосни Мубарак али и Бен Али имали су и друга неслагања:

Наглашене замерке Египту од 2005. јесу и да ограничава обим и моделе подршке Америке и Запада цивилном сектору и демократској помоћи. Иако је египатски парламент још 26. маја 1999. изгласао *Закон 153 о Грађанским удружењима и другим организацијама* (Law on Civil Associations

66 “Freedom House: A History”, *Freedom House*, Интернет, <http://www.freedom-house.org/template.cfm? page=249>, скинуто: 01/04/2011; за рангирање Јордана види: *Investing in Freedom: An Analysis of the Obama Administration FY 2011 Budget Request for Democracy and Human Rights*, Freedom House Special Report, April 2010, Интернет, http://www.freedomhouse.org/uploads/specialreports/FY2011BudgetAnalysis_Near East.pdf, p. 30, скинуто: 28/02/2011.

67 Hans J. Morgenthau, *Truth and Power: Essays of A Decade*, New York, Praeger, 1970, pp. 45-50.

and Institutions) који је оцењен као рестриктиван тек од 2005. почиње наглашена критика његове примене. НЕД (National Endowment for Democracy) који је потпомогао обојене револуције на постсовјетском простору објавио је 2006. извештај „Противудар демократској помоћи” који наводи државе које највише спречавају, ограничавају, контролишу демократску (америчку) помоћ: бивше совјетске државе Евроазије, Кина, Венецуела, Египат и Зимбабве.⁶⁸ Извештај НЕД-а позива се и на извештаје Хјуман Рајтс Воча и Међународног центра за непрофитно право из 2005. године (International Center for Not-for-Profit Law). Напред наведени непрофитни међународни центар наставио је да се бави правима невладиног сектора у Египту 2008. објављујући више чланака на исту тему.⁶⁹

Слична или иста непочинства чинио је и режим Зинедина Бен Алија у Тунису. Операција Викиликс преко депеше 09TUNIS492 од 17. јула 2009. обзнањује да Тунис није био близак савезник САД-а, јер није слушао њихове савете у погледу економских проблема, корупције и последичног незадовољства Тунижана. „Председник Бен Али стари, његов режим је склеротичан и нема јасног наследника.” Било је успеха у сарадњи али и неуспеха: „Делимично нас је блокирало (тунижанско) Министарство спољних послова које тежи да контролише све наше контакте у влади и у многим другим организацијама. Тунижанска влада пречесто претпоставља илузију ангажмана правој... сарадњи. Кључне промене у Тунису мораће да сачекају до одласка Бен Алија (превод и подвлачење С.Ј.). Блокада америчког деловања у Тунису обављена је и путем промене Кривичног законика 2010. године, када је инкриминисана „свака особа коа би, директно или индиректно, имала контакте са агентима стране земље, страним институцијама или организацијама које би их охрабриле да угрозе виталне интересе Туниса и његову економску безбедност.” Коментатор Европског савета за спољне односе каже да ће такав Закон уништити све преостале људскоправашке НВО.⁷⁰

68 The Backlash against Democracy assistance, National Endowment for Democracy June 8, 2006, pp. 4, 7, 11, 15.

69 *International Journal of Not-for-Profit Law* / vol. 10, no. 4, August 2008 / 4, pp. 25-42.

70 “Tunisia is a strategic opportunity for the EU”, op. cit.

У депеши 10CAIRO47 2010-01-06 (6. јануар 2010) и другима на Викиликсу, види се да Америка барем од 2008. године финансира и обучава египатски цивилни сектор, тзв. спонтане фејсбуковце и твитераше који треба да постану нова политичка снага. Они су од 2008-2010 повремено гости Фридом Хауса и Стејт Департамента. Овде се наводи да САД финансирају и обучавају и кандидате за парламентарне изборе 2010. који ће касније спонтано преко интернет мрежа организовати демонстрације којима ће се придружити и главна опозициона структура — Муслиманско братство. Готово исти сценарио је и у осталим блискоисточним земљама, сем у Либији која је спречавала било какво деловање невладиног сектора финансираног од западних влада и богатих *филантропа*. Њујорк тајмс је 14 априла 2011. писао о америчкој позадини *арапског буђења*. У чланку „Америчке организације су помогле рађању арапских устанака”, тврди се додуше како су то самосвојне револуције, али америчке организације Међународни републикански институт (the International Republican Institute), Национални демократски институт (the National Democratic Institute) и Фридом Хаус (Freedom House) финансирале су и обучавале покрете у Египту, Бахреину као и лидера побуњене омладине у Јемену. „(...) Америчко промовисање изградње демократије играло је већу улогу у подхрањивању протеста него што се раније знало...” Они су обучавани у коришћењу савремених техника за социјално умрежавање и коришћење „мобилних технологија како би промовисали демократију.” Овакве обуке финансирани су поред Стејт департамента и Facebook, Google и MTV.⁷¹

Депеша CAIRO 002224 сведочи да иако је Мубараков син Гамал намеравао да настави са привредним реформама (приватизацијама, од којих се и лично обогатио, смањивањем државних субвенција) био је против америчког финансирања египатских невладиних организација које се залажу за демократизацију и добро управљање. Депешом 08CAIRO2091 од 23. септембра 2008. обавештава се Стејт Департамент да ће у случају смрти Мубарака египатска војска преузети власт и да неће дозволити да се његов син Гамал, кога је предсе-

71 “U.S. Groups Helped Nurture Arab Uprisings”, April 14, 2011, Интернет, http://www.nytimes.com/2011/04/15/world/15aid.html?_r=2&partner=rss&emc=rss&pagewanted=all, скинуто: 20/05/2011.

дник Египта припремао за наслеђе, докопа очеве функције и утицаја. Дакле, требало је на време осигурати примопредају власти у кругу америчких пријатеља и под америчком контролом.

Фондација Карнеги, финансирана од стране владе САД, основала је почетком 2010. *Радну групу за Египат (The Working Group on Egypt)* која је предлагала резолуције Конгресу и залагала се за политичке промене у Египту, логистички подржавајући Мухамеда ел Барадеја и друштво око њега.⁷² Наравно, први на листи елитног друштванцета које се залагало и залаже за транспарентност, реформе и демократију у Египту је прави човек, у овом случају Елиот Абрамс (Elliott Abrams – Савет за спољне односе). Абрамс (1948-) се *прославио* учешћем у илегалним испорукама оружја Контрасу у Никарагви и лажним сведочењима те прикривањем података у Конгресу САД о масовним убиствима цивила у Ел Салвадору, тврдећи да су нетачне вести о масовним убиствима и да се само ради о инциденту.⁷³ Овај транспарентни, демократичан и надасве реформисан каријериста је у сведочењу пред Конгресом 1991. признао и да је тајно и без службене регуларне процедуре добио 10 милиона долара помоћи од Брунеја за борце Контраса у Никарагви 1986. године. Само их је, тврди се случајно, уплатио на погрешан швајцарски рачун па је небитно коме су новци отишли.⁷⁴

Који је резултат у овим земљама? Америка је задржала и проширила утицај, а земље у којима је започет процес демократизације заправо су прихватиле амерички спонзорисане групе и појединце као усређитеље. Ипак, не може се још у потпуности тврдити да су промене завршене и успеле. У Египту је дошло до још једног у низу војних пучева, у Тунису је дошло до потпунијег преварта, али избори који следе на лето, биће јаснији показатељ, да ли ће САД успети да уведу контролисане демократије, које ће јој пружити појачани

72 "A Letter to Secretary Clinton From the Working Group on Egypt", *Carnegie Endowment* April 7, 2010, Интернет, <http://www.carnegieendowment.org/publications/index.cfm?fa=view&id=40535>, скинуто: 13/05/2011.

73 Види: Интернет, http://en.wikipedia.org/wiki/Elliott_Abrams#El_Salvador; Интернет, <http://groups.yahoo.com/group/SomeUnknownUSHistory/message/259> и http://www.fas.org/irp/offdocs/walsh/chap_25.htm.

74 Исто.

легитимитет да се противи теократској владавини у Ирану и ауторитарном режиму у Сирији. Исламска опозиција тек треба да покаже своју снагу. Међутим, у атмосфери опијености због свргавања аутократских председника, и без логистичке подршке са стране исламисти имају минималне шансе за успех.

Случај Либија

Либија је најбогатија земља нафтом на северу Африке и извози црну течност и гас у Италију и друге европске земље али и у Србију. Важност Либије на локалном нивоу, огледала се и у билатералном споразуму о реадмисији са Италијом на ком основу је ова чланица ЕУ враћала недокументоване имигранте који би преко Либије дошли до њених обала. Либија је изузетна на северу Африке и према томе што води самосталну унутрашњу и спољну политику што је до сада сврставало у малобројни ред заиста суверених држава у последњих 20-ак година. Нафтно богатство Гадафи је користио да натера стране компаније да највећи део прихода оставе Либији (EPSA-4 уговори — обично преко 90 одсто) уколико желе да наставе или започну посао проналажења и експлоатације. После укидања санкција 2003. Либија је почела да се отвара за страна улагања, превасходно у енергетски сектор, али су уследили и грађевинарство и туризам а од 2010. је најављено и поновно отварање два велика рудника гвожђа.⁷⁵ Либијска нафтна компанија је најбоља налазишта задржавала са себе а стране фирме су имале велике трошкове и због малог броја новонађених налазишта нафте (27) у односу на број бушотина (близу 600). Фирме које су већ имале уговоре о експлоатацији од 2007. су форсиране да поново преговарају и потпишу далеко мање повољне EPSA-4 уговоре. Према наводима Ројтерса (Reuters) у једној од депеша пристиглих операцијом Викиликс, тврди се да су Гадафи и синови изнуђивали од западних нафтних компанија да плате 1,5 милијарди долара колико је Либија платила у фонд за жртве либијских терориста из 1980-их. Италијанска ЕНИ јесте била приморана да

75 "Libya to resume iron ore production in 2010", 08 January 2010, Интернет, <http://www.commodityonline.com/news/Libya-to-resume-iron-ore-production-in-2010-24527-3-1.html>, скинуто: 17/05/2011.

уплати милијарду долара 2007. али да би добила уговор до 2042. године.⁷⁶ С друге стране Либија је инвестирала у бројне западне фирме након скидања америчких санкција: Repsol (Шп), Edf, Exxon, Siemens, British Petroleum, GlaxoSmithKline, Royal Dutch Shell, bank Standard Chartered, Vodafone, Pearson, Alcatel Lucent, Chevron, Pfizer, Xerox, Halliburton и Honeywell (која ради у војној аеросвемирској индустрији), EADS (европска војна индустрија), Unicredit (7,8 одсто банке), Nestlé.⁷⁷ Инвестирање 100 милиона евра у водећег италијанског произвођача оружја Финмеканику (Finmeccanica) Либија је обавила крајем јануара 2011. са најавом даље куповине деоница ове компаније.⁷⁸ Замрзавање либијске имовине којом земље у којима је Либија инвестирала (само у САД 33 милијарде долара) изгледа слободно располажу, поприма контуре велике пљачке. Махмуд Џебрил (Mahmoud Gebril Elwarfally), тзв. привремени премијер Прелазног националног савета Либијске Републике (влада побуњеника), који је прошао *иницијацију* код државне секретарке САД Хилари Клинтон, али је и од Европског парламента у Стразбуру оцењен као подобан (sic!) да води либијске исламистичке и остале борце за демократију⁷⁹ у чланку у Њујорк Тајмсу 12. маја 2011. похвалио је више пута САД и 'међународну заједницу' (што је уобичајен термин за Запад) за досадашњу помоћ али и замолио за наставак темпа НАТО деловања (настављање бомбардовања његове земље) али и да још више помогне у заштити цивила, да се САД придруже Француској, Италији, Катару и Гамбији у признавању његове владе. Коначно он тражи да се побуњеницима које предводи дају паре које је Гадафи (Либи-

76 Sara Ledwith, Cables show Libya pressed oil firms to reimburse terror costs, *Reuters* Feb 23, 2011, Интернет <http://www.reuters.com/article/2011/02/23/us-gad-dafi-oilcompanies-wikileaks-idUSTRE71M5Y420110223>, скинуто: 27/02/2011.

77 "Kadhafi impose sa loi grâce au fric", *Courrier International* 08.03.2011, Интернет, <http://www.courrierinternational.com/article/2011/03/08/kadhafi-impose-sa-loi-grace-au-fric>, скинуто: 18/05/2011.

78 Интернет, <http://www.ipopolari.it/news-internazionali/65-politica-internazionale/812-mentre-il-medio-oriente-brucia-gheddafi-compra-100-milioni-di-azioni-finmeccanica-diventa-un-po-padrone-di-armi-navi-e-aerei-non-si-sa-mai>, скинуто: 18/05/2011.

79 "Verhofstadt congratulates Mahmoud Gebril on being nominated as Prime Minister of the Libyan Interim Government", 24 Mar 2011, Интернет, <http://pr.euractiv.com/press-release/verhofstadt-congratulates-mahmoud-gebril-being-nominated-prime-minister-libyan-interim>, скинуто: 03/04/2011.

јски суверени фонд, државна и приватна предузећа) уложио у иностранству макар у виду зајма, повереничких фондова или другим механизмима. Дакле, господин Цебрил који је од стране ЕУ и САД, а не од либијског народа, признат за представника побуњених цивила (шта је са онима који се не буне и који подржавају режим Гадафија, колико је њих и да ли су они већина, незгодна су и непожељна питања на Западу) тражи либијске паре, макар му биле и позајмљене а онда ће ваљда, нова слободна Либија, платити интерес западним земљама што су јој позајмиле сопствени новац?!⁸⁰

Када су не/спонтане побуне почеле да се шире у региону Гадафи је критиковао Бен Алија и Мубарака за попустљивост. Ускоро му је пружена прилика да се покаже. Још у јануару је почео са убрзавањем изградње кућа за становништво које их нема (у Гадафијевој Либији становништво добија бесплатно куће од државе) и ослободио је 110 исламиста (припадника ЛИФГ-а — *Libyan Islamic Fighting Group (LIFG)*), који ће се ускоро оружјем придружити побуни.⁸¹ Пошто је војним пучем Хосни Мубарак свргнут 11. фебруара у Египту, почело је у Либији 15. фебруара.

Кршењу људских права претходио је Извештај радне групе за *Universal Periodic Review* од 4. јануара 2011, који извештава о стању људских права у Либији за Савета за људска права Генералне скупштине УН. Овај извештај је био повољан за Либију и од 46 земаља чак 36 се изјаснило повољно а само неколико је имало недвосмислено негативан став (Израел, Швајцарска, Аустралија, Чешка и Велика Британија).⁸²

Светске агенције су обавестиле јавност да су 15. фебруара избили први протести у Либији. Тада и следећег дана је према извештајима локланих веб сајтова убијено 7 људи од неколико стотина који су протестовали у Бенгазију због хапшења локалног адвоката (*Fethi Tarbel*). У демонстрацијама је учествовало неколико стотина људи и они су, према изв-

80 Mahmoud Gebril Elwarfally, "What the Libyan Resistance Needs", *The New York Times* May 12, 2011, Интернет, <http://www.nytimes.com/2011/05/13/opinion/13elwarfally.html>, скинуто: 19/05/2011.

81 Christopher M. Blanchard and James Zanotti, "Libya: Background and U.S. Relations," *Congressional Research Service (CRS)*, February 18, 2011, p.2.

82 *Report of the Working Group on the Universal Periodic Review: Libyan Arab Jamahiriya*, *Universal Periodic Review*, Human Rights Council Sixteenth session, 4 January 2011, A/HRC/16/15, pp. 6-13.

ештају за Амерички конгрес од 18. фебруара 2011, запалили неколико полицијских станица и других владиних зграда.⁸³ Пошто су на њиховој сахрани 17. фебруара ожалошћени напали војну касарну у Бенгазију и гађали је молотовљевим коктелима, војска је отворила ватру и убила њих 12.⁸⁴ Овај дан, означен као *дан беса* био је петогодишњица побуне исламиста у Бенгазију, који су 2006. протесте против данских стрипова о муслиманском пророку Мухамеду преокренули у протест против власти.⁸⁵ Ипак, иако су протести готово од самог почетка прерасли у оружану побуну која би се у свакој сувереној земљи гушила оружјем, УН су 26. фебруара увеле санкције Резолуцијом СБ УН 1970 а 17. марта је донета и фамозна Резолуција 1973 која на највишем нивоу промовише принцип R2RPR (Responsability to prevent, protect and react — одговорност за превенцију, заштиту и реаговање). Овај принцип, додуше индиректно, примењује НАТО још од Стратешког концепта из 1999. а афирмише га и у Лисабонском концепту од 2010. којим себи даје заправо да предупреди sukобе и ризике по земље чланице.⁸⁶ Било је више иницијатива да се концепт превенције, првобитно преемпције уведе као оправдање агресије, односно војне интервенције, у међународним односима. Масакр у Руанди, тумачење догађаја у Сребреници, контроверзе око случаја Рачак и дефинитивно терористички напад у САД од 11. септембра 2001. нагласили су овакве теме. Још је 1998. генсек УН Кофи Анан рекао како државне границе више не треба да представљају заштиту за ратне злочинце или масовне убице (state frontiers should no longer be seen as watertight protection for war criminals or mass murderers).⁸⁷

83 Christopher M. Blanchard and James Zanotti, "Libya: Background and U.S. Relations," op., cit, p.2.

84 "12 killed as Libyan troops fire on mourners", February 19, 2011, Интернет, <http://www.globalnews.ca/world/killed+Libyan+troops+fire+mourners/4316268/story.html>, скинуто: 17/05/2011.

85 Christopher M. Blanchard and James Zanotti, "Libya: Background and U.S. Relations," op., cit, p.1, footnote 3.

86 *Strategic Concept For the Defence and Security of The Members of the North Atlantic Treaty Organisation*, Adopted by Heads of State and Government in Lisbon.

87 Према: Matthew Krain, "International Intervention and the Severity of Genocides and Politicides", *International Studies Quarterly* (2005) 49, p. 364.

Светски самит УН је 2005. први пут званично промовисао *одговорност за заштиту*.⁸⁸ Овај принцип преименовао је сличан принцип хуманитарних интервенција а поводом бомбардовања Либије користио га је и председник САД Барак Обама.⁸⁹ У Резолуцији се одговорност на заштиту цивилног становништва помиње у уводном делу али се у члановима 4, 6 и 8 ауторизују земље чланице самостално или кроз регионалне организације и удружења да успоставе зону нелетења и користе сва средства изузев војне окупације како би заштитили цивиле под претњом напада. Критику резолуције и одговорности заштите исказало је више аутора (А. Мезјајев. В. Енгдал, код нас Миша Ђурковић, Александар Павић). Текст Резолуције 1973 је проблематичан јер осим што дозвољава било којој чланици да сама одреди начин заштите цивила он угрожава принцип суверенитета а и недовољно је јасан:

- 1) позива на прекид ватре али превиђа да на то позове све стране у сукобу.
- 2) позива на заштиту цивила увођењем зоне нелетења и другим средствима. Али шта у случају да, као што се и дешава, цивилно становништво Либије страда од страног бомбардовања или од *наоружаних цивила*, тј. побуњеника?

У погледу екстремног кршења људских права, у овом случају гушења народних протеста употребом убојитог наоружања, што за резултат има убијање и рањавање оних који протестују и других цивила, те убијања цивилног становништва уопште, вреди навести неколико примера:

- 1) Истраживање Марка Херолда (*Marc Herold*), професора економије на универзитету Њу Хемпшир показала су да је једна земља у коалицији са другима убила барем 3.767 цивила између 7. октобра и 10. децембра 2001 — у просеку минимум 62 цивила дневно — у трећој земљи. Ова земља не само да је у коалицији са другима окупирали трећу земљу него је и наставила да убија цивиле у тој земљи али прецизних података о томе нема јер нико не води статистике. Прве пр-

88 2005 World Summit Outcome: Achievements in Brief, 14–16 September 2005.

89 Bonney Kapp, "Obama's Libya Speech: The Highlights", March 28, 2011, CNN, Интернет, in <http://whitehouse.blogs.cnn.com/2011/03/28/obamas-libya-speech-the-highlights/>, скинуто: 18/05/2011.

оцене почињу да се бележе тек од 2007. године а мисија УН у поменутој окупираној земљи настоји да на све начине умањи број цивила страдалих од војника прве земље. Земља окупатор никада није била под санкцијама УН, њена власт није никада осуђена за убијање цивила иако има дугу историју оваквих злочина и свакако није никада војно нападнута од других земаља због убијања цивила, што доказано чини у више земаља света. Наравно, ради се о САД а окупирана земља је Авганистан.⁹⁰

2) Према писању Хаареца, у извештају Израелске војске (ИДФ-а) током операције „Ливено олово” децембар 2008-јануар 2009, у Појасу Газе, израелске трупе су усрртиле 1370 људи од чега преко 600 милитаната, 309 цивила и 320 неидентификованих. На израелској страни било је 13 жртава, од којих 3 цивила. Од 309 палестинских цивила, израелска војска тврди 189 су деца испод 15 година.⁹¹ Каснији извештај истог извора променио је бројке па су цивили спали на 295 а страдалих палестинских полицајаца је 248. Други извештаји, па и Голдстонов, помињали су већи број страдалих цивила. Међутим, израелски коментатори су истицали да је њихова војска пропорционално усрртила мање цивила (мање од 1:1) него НАТО у Србији 1999, када је према њима на једног убијеног војника ишло 4 убијена цивила.⁹² Иако је Голдстон у априлу написао у Вашингтон Пост-у да данас више зна и да би сада његов извештај био другачији он не негира број убијених нити промер цивила. Једино што чини, јесте да тврди да је Хамас намерно чинио злочине а Израел је случајно и колатерално убијао цивиле.⁹³

3) У Саудијској Арабији су ирански ходочасници 31. јула 1987 започели демонстрације у Меки на које је саудијска полиција одговорила ватром а резултат пуцања и ста-

90 Урађено на основу извештаја агенција за пружање хуманитарне помоћи, УН-а, сведока са терена, извештавања ТВ станица, новина и новинских агенција.

91 “IDF: 600 Hamas men, 309 civilians died in Gaza offensive”, 25.03.09, Интернет, <http://www.haaretz.com/print-edition/news/idf-600-hamas-men-309-civilians-died-in-gaza-offensive-1.272820>, скинуто: 16/05/2011.

92 Civilian Casualties, Интернет, <http://www.goldstonereport.org/controversies/civilian-casualties>, скинуто: 16/05/2011.

93 Richard Goldstone, “Reconsidering the Goldstone Report on Israel and war crimes”, *The Washington Post* April 2 2011.

мпеда муслиманских ходочасника био је 402 мртвих и 649 рањених.⁹⁴

4) Немири у Јемену са протестима против председника трају још од средине јануара али оно што је још горе јесте да УН и пред изгласавања Резолуције која је осудила страдање цивила у Јемену 1994. није ништа учинила да то и спречи.⁹⁵ Осим тога, 2009. године у сарадњи са владом Јемена а изгледа на лично наређење председника Барка Обаме, америчка војска је Обаме, америчка војска је ракетирала циљ у Јемену. Тада је грешком убила 35 цивила (14 жена и 21 дете) и наравно за то нису одговарале ни Јемен ни САД, а и коме би?⁹⁶

5) Током фебруарских протеста шиитске већине у Бахреину, убијено је барем 5 цивила а протесте је угушила саудијска војска на позив бахреинског монарха. Наравно, ни ЕУ, ни САД нити друге земље и институције нису позвале нити увеле санкције Саудијској Арабији и Бахреину, а још мање су почеле са бомбардовањем ових земаља.⁹⁷

6) Коначно, када су то бомбароване САД због геноцида над Вијетнамским народом — убијања милиона и унакажења животне средине а онда и људи који се хране земљом третираном агенсима Оранж и Пинк? Када су и од кога бомбардовани Америка, Велика Британија, Немачка и Француска а рачуни њихових владајућих политичких елита у иностранству конфисковани због страдања стотина хиљада деце у Садамовом Ираку проузроковано међународним санкцијама а потом страдања више од 600 (словима шест стотина) хиљада Ирачана у периоду март 2003—јуни 2006? Ко је и да ли је бомбардовао, уводио санкције и предузео све неопходне мере како би се амерички војни експанзионизам представљен као ширење слобода и демократије зауставио излишна су пит-

94 http://en.wikipedia.org/wiki/1987_Hajj_Demonstrations, скинуто: 22/04/2011.

95 Интернет, http://articles.latimes.com/1994-06-30/news/mn-10313_1_security-council, 18/05/2011.

96 “Cable reveals US behind airstrike that killed 21 children in Yemen”, *Raw Story*, December 2nd, 2010, Интернет, http://www.rawstory.com/rs/2010/12/02/cable-reveals-airstrike-killed-21-children-yemen/?utm_medium=twitter&utm_source=twitterfeed, скинуто: 19/05/2011.

97 “Protester shot point blank in the head as five are killed in violent clashes in Bahrain”, *Dailymail* May 04 2011, Интернет, <http://www.dailymail.co.uk/news/article-1366749/Bahrain-protester-shot-point-blank-head-5-killed-violent-clashes.html#ixzz1LNpJEGSO>

ања. Ипак, она су неопходна да би се поремећени дискурси у друштвеним наукама а посебно у ‘науци’ о међународним односима иоле вратио барем у оквиру здравог разума, ако не у домену потраге за научном истином или још више за Истином.

Због наводне бригае о цивилима (који су у Либији, судећи према западним политичарима али и Савету безбедности УН, сви одреда против Гадафија) почело је међутим бомбардовање Либије од стране англо-француске коалиције и САД да би све прерасло у рат НАТО-а. Притом је и онако срочена Резолуција 1973 прекршена од стране земаља које бомбардују Либију ради наводне заштите цивила, јер и цивили страдају од њихових бомби, побуњеници користе авијацију, тенкове и другу врсту тешког и лаког наоружања а више од свега државни и званичници НАТО и ЕУ јавно изјављују да им је циљ промена режима што је директно рушење суверенитета и надилази оквиру Резолуције СБ УН 1973. НАТО се жали да не може увек јасно да распозна да ли су снаге на терену Гадафијеве или побуњеничке па отуд и понекад уништи побуњеничке тенкове. Другим речима, НАТО учествује у грађанском рату у Либији, потпирује га а у томе асистира и ЕУ. Јер Резолуција 1973 не говори о заштити побуњеника, што је мисија НАТО. Према томе НАТО и чланице ЕУ унутар њега врше оружану агресију на Либију и немају ауторизацију ни под ионако правно сумњивом резолуцијом 1973! Као и у ранијим случајевима, цивили, о којима нико заправо и не брине, изговор су за историјски често присутну отимачину и плачку.

Наравно у случају Јемена, нема војне интервенције а још мање у Бахреину. Она је могућа у Либији, земљи са занемарљивом војном снагом, коју некажњено и без ризика могу да бомбардују европске силе и САД. Либија има 5 милиона становника а како рече амерички сенатор Џон Мекејн, наметање зоне нелетења неће бити тешко јер је либијска противваздушна одбрана „некако застарела”.

* * *

Циљ Америке али и међународног капитала који интересе артикулише често кроз политику САД и међународних финансијских институција у региону био је демократизација

ија Блиског истока и Северне Африке — наставак позападњавања света кроз промоцију постмодерне визије либералне демократије; проширење доминације на Блиском истоку како би постала апсолутни господар производње и трговине нафтом и гасом са Блиског истока и Северне Африке; и тиме директно утицала на привредни развој Кине, Индије и ЕУ као зависних од увоза ових сировина и ограничење енергетске дипломатије Русије; Географски домет од Марока до Казахстана—промена аутократских и диктаторских режима треба да стигне све до Алма Ате како би се обесмислило и поништило уздизање Русије као велике силе и њена доминација у постсовјетској Централној Азији.

Позападњавање, односно транзиција ка постдемократском (С. Stouch, 2004) глобализованом свету, са или без регионалних ратова огледа се и кроз даљу ерозију принципа суверенитета а тиме и основних постулата међународног права и актуелних институција светског поретка. Принцип где војно снажније земље, без оправдања или са недовољним објашњењима заводе санкције, бомбардују, окупирају војно слабије земље (*јачи тлачи*) или оне које на регионалном нивоу представљају изазивача прети да формализује ново уређење на светском нивоу. Промене на Блиском истоку биле су и остале борба за природна богатства, заузимање стратешки битних војних и трговачко-поморских одређишта. Оне су део идеолошке па и верске борба на месту где се преплићу цивилизације, путеви и пројекције великих сила, култура и цивилизација. Арапско буђење, припремљено, подстакнуто и финансирано споља показало се као још једна у низу обојених револуција — сада зелена, што је назив који се повремено користи и у Ирану, Тунису и другде.

Заправо, неоколонијална политика појединих земаља Запада у Либији наставља процес преобликовања светског поретка у постсуверенистичку еру са новим видом империјализма који као и сваки има универзалне—глобалне претензије.

Дакле, да се закључити да је фитиљ потпаљен са Западне стране Атлантика а да крајњи циљ није Северна Африка већ последњи суверени режими у региону. Не заборавимо да од средине фебруара постоје покушаји да се изазову уличне демонстрације и у Ирану. У Сирији, су се демонстр-

ације, барем на ТВ, радио и интернет вестима прошириле у више градова ове земље. Када и ако би они пали, заокруживање Русије и нови притисак на Кину били би следећи корак. Зато се с пуним правом може очекивати да је пројектовање зелене револуције планирано да досегне све до Казахстана. Међутим, западни притисак на друге силе, нагони и друге на појачано грабљење за ресурсе, тиме и територије, па смо сведоци последњих две године, инвестиција више милијарди долара Кине у Централну Азију. На притисак, Кина и Русија за сада не одговарају агресивно. Планирани замах зелено објене револуције до Астане био би политички успех САД а економски огромних међународних корпорација које полако затварају мрежу монопола на интерконтиненталном нивоу. На идеолошком плану Запад би након рађања средином 11. века други пут у историји (после империјалистичке фазе колонијализма) имао могућност да обухвати целу планету. Само овога пута, ради се о постдемократском и постхришћанском Западу.

Slobodan Jankovic

*CHANGES IN THE MIDDLE EAST AND
NORTH AFRICA
Towards a Post-Sovereign World Order*

Summary

Protests in Egypt and Tunisia resulted in military coup or relatively peaceful handover of power after decades of presidential authoritarianism. The change was fomented, nurtured and organized from outsiders. Speculation with food prices, globalization of finance and oppressive authoritarianism were the elements that helped the ongoing transformation in the region of the Broader Middle East. Military intervention in Libya, activity of major power brokers in this case exposed weakness of the international law, crisis of the UN institutions, and in particular of the EU. Further erosion of sovereignty announces the transformation of the current world order. Author studied the background of the changes, implementation of the R2P mechanism and role of the big powers.

Key words: North Africa, Middle East, Libya, Egypt, sovereignty, military intervention, Responsibility to protect, globalization, EU.

Литература

Документи

- 2005 World Summit Outcome: Achievements in Brief*, 14–16 September 2005.
- Blanchard, Christopher M. and Zanotti, James, “Libya: Background and U.S. Relations,” *Congressional Research Service (CRS)*, February 18, 2011.
- Council Decision 2011/210/CFSP*, Official Journal of the European Union, L 89/18 5.4.2011.
- European Parliament resolution of 10 March 2011 on the Southern Neighbourhood, and Libya in particular, P7_TA(2010)0246, 10 March 2011, Интернет, [http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA &reference=P7-TA-2010-0246&language=EN](http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2010-0246&language=EN), скинуто: 10/04/2011.
- Euro-Mediterranean Partnership (EUROMED)*, Интернет, http://eeas.europa.eu/euromed/index_en.htm, скинуто: 13/05/2011.
- FAO Food Price Index*, 05/05/2011, Интернет, <http://www.fao.org/worldfoodsituation/wfs-home/foodpricesindex/en/>, скинуто: 07/05/2011.
- Investing in Freedom: An Analysis of the Obama Administration FY 2011 Budget Request for Democracy and Human Rights*, Freedom House Special Report, April 2010, Интернет, http://www.freedomhouse.org/uploads/specialreports/FY2011BudgetAnalysis_NearEast.pdf, скинуто: 28/02/2011.
- Joint Declaration of the Paris Summit for the Mediterranean*, Paris, 13 July 2008, Интернет, http://www.ue2008.fr/webdav/site/PFUE/shared/import/0713_declaration_de_paris/Joint_declaration_of_the_Paris_summit_for_the_Mediterranean-EN.pdf, скинуто: 08/08/2008.
- Libia: Rapporti paese congiunti Ambasciate/Uffici Ice estero I^ sem. 2010*, Интернет, <http://www.ice.gov.it/paes/pdf/libia.pdf>, скинуто: 14/05/2011.

Report of the Working Group on the Universal Periodic Review: Libyan Arab Jamahiriya, Universal Periodic Review, Human Rights Council Sixteenth session, 4 January 2011, A/HRC/16/15

Strategic Concept For the Defence and Security of The Members of the North Atlantic Treaty Organisation, Adopted by Heads of State and Government in Lisbon, 2010.

“Which Path to Persia? Options for a New American Strategy toward Iran”, Analysis paper, Number 20, June 2009, *The Saban Center at The Brookings Institution*.

Књиге, чланци и и интернет

“A Letter to Secretary Clinton From the Working Group on Egypt”, *Carnegie Endowment* April 7, 2010, Интернет, <http://www.carnegieendowment.org/publications/index.cfm?fa=view&id=40535>, скинуто: 13/05/2011.

“Cable reveals US behind airstrike that killed 21 children in Yemen”, *Raw Story*, December 2nd, 2010, Интернет, http://www.rawstory.com/rs/2010/12/02/cable-reveals-airstrike-killed-21-children-yemen/?utm_medium=twitter&utm_source=twitterfeed, скинуто: 19/05/2011.

Canfora, Luciano, *La democrazia: Storia di un'ideologia*, Laterza 2010.

Čosudovski, Mišel, *Globalizacija siromaštva i Novi svetski poredak*, Artist Beograd 2010.

“Dayton’s mission: A reader’s guide”, *The Palestine Papers*, Al Jazeera 25 Jan 2011, Интернет, <http://english.aljazeera.net/palestinepapers/2011/01/2011125145732219555.html>, скинуто: 19/02/2011.

Drucker, Peter F, *Postkapitalističko društvo*, Beograd 1995.

Dusi, Elena, e Pieraccini, Paolo, “La battaglia per Gerusalemme”, у: *I quaderni speciali di LiMes*, Roma luglio 2010.

Engdahl, F. William, “Darfur? It’s the Oil, Stupid...”, May 20, 2007, Интернет, http://oilgeopolitics.net/Geopolitics___Eurasia/Oil_in_Africa/oil_in_africa.html, скинуто: 02/05/2011.

Fargues, Philippe, “Emerging Demographic Patterns accross the Mediterranean and their Implications for Migration through 2030”, *Transatlantic Council on Migration, The Migration Policy Institute*, November 2008.

- “Food Riots and Hyperinflation Key to North African Uprisings”, *Larouchepac* January 31, 2011, Интернет, <http://www.larouchepac.com/node/17362>, скинуто: 16/02/2011.
- Gallagher, Paul, “Geithner Runs Protection Racket for Goldman Sachs”, *Executive Intelligence Review* May 6, 2011 issue.
- Gebril Elwarfally, Mahmoud, “What the Libyan Resistance Needs”, *The New York Times* May 12, 2011, Интернет, <http://www.nytimes.com/2011/05/13/opinion/13elwarfally.html>, скинуто: 19/05/2011.
- Goldstone, Richard, “Reconsidering the Goldstone Report on Israel and war crimes”, *The Washington Post* April 2 2011.
- “IDF: 600 Hamas men, 309 civilians died in Gaza offensive”, 25.03.09, Интернет, <http://www.haaretz.com/print-edition/news/idf-600-hamas-men-309-civilians-died-in-gaza-offensive-1.272820>, скинуто: 16/05/2011.
- Janković, Slobodan, „Sukobi na Bliskom istoku — osnovna obeležja”, originalni, *Međunarodni problemi*, Vol. LIX, No. 2-3/2007.
- Janković, Slobodan, „Geostrateške karakteristike sukoba na Bliskom istoku”, originalni, *Međunarodna politika*, Vol. LIX, No. 2-3/2006.
- Јанковић, Слободан, „Блиски исток пре и после Анаполиса“, у „Актуелна питања из међународних односа“, др Невенка Јефтић (прир), *Институт за међународну политику и привреду*, Београд, стр. 349-377.
- Јанковић, Слободан, „Основни елементи руске блискоисточне политике на почетку 21. века”, оригинални, *Национални интерес*, бр. 1-2, год. V, vol. 5, Београд 2009, стр. 297-304.
- Јанковић, Слободан, „Од Медитерана до Авганистана”, оригинални, *Национални интерес*, бр. 3, год. V, vol. 6, Београд 2009.
- “Kadhafi impose sa loi grâce au fric”, *Courrier International* 08.03.2011, Интернет, <http://www.courrierinternational.com/article/2011/03/08/kadhafi-impose-sa-loi-grace-au-fric>, скинуто: 18/05/2011.
- Карп, Bonney, “Obama’s Libya Speech: The Highlights”, March 28, 2011, *CNN*, Интернет, <http://whitehouse.blogs.cnn.com/2011/03/28/obamas-libya-speech-the-highlights/>, скинуто: 18/05/2011.

- Krain, Matthew, "International Intervention and the Severity of Genocides and Politicides", *International Studies Quarterly* (2005) 49.
- Ledwith, Sara Cables show Libya pressed oil firms to reimburse terror costs, *Reuters* Feb 23, 2011, Интернет <http://www.reuters.com/article/2011/02/23/us-gaddafi-oilcompanies-wikileaks-idUSTRE71M5Y420110223>, скинуто: 27/02/2011.
- Migdalovitz, Carol, "The Middle East Peace Talks", *CRS Issue Brief for Congress*, April 5, 2002.
- Minot, Nicholas, "Trade liberalization and poverty in the Middle East and North Africa", *Intl Food Policy Res Inst*, 2009.
- Muzalevsky, Roman, "Nazarbayev's Visit to China Reveals Kazakhstan's Balancing Strategy", *CACI Analyst* 03/02/2011, Интернет, <http://www.cacianalyst.org/?q=node/5505>, скинуто: 11/03/2010.
- "NATO all set to cross Mediterranean into Africa", *Indian Punchline*, Интернет, <http://blogs.rediff.com/mkbbhadrakumar/2011/03/23/nato-all-set-to-cross-mediterranean-into-africa/>, скинуто: 02/04/2011.
- "North Africa: Arab Regimes Fear Bread Intifadah", *All Africa com* 18 January 2011, Интернет, <http://allafrica.com/stories/201101180480.html>, скинуто: 17/02/2011.
- Parfitt, Tom, "Gadafy offers Russia a naval base in Libya", November 1 2008 *The Guardian*, Интернет, <http://www.guardian.co.uk/world/2008/nov/01/libya-russia-gadafy-united-states>, скинуто: 19/11/2008.
- Pargeter, Alison, "The Libyan-Swiss Crisis: A Lesson in Libyan Foreign Policy", *The International Spectator*, Vol. 45, No. 3, September 2010.
- Russo, Paola, "Welfare in the Mediterranean Countries: Great Arab Popular Socialist Lybian Jamahyria", *Centre for Administrative Innovation in the Euro-Mediterranean Region*.
- Sandrea, Ivan and Sandra, Rafael, "Global Oil Reserves – Recovery Factors Leave Vast Target for EOR Technologies", *Oil & Gas Journal*: Part 1: November 05, 2007, Part 2: November 12, 2007.
- Schoeman, Maxi, "Of BRICs and Mortar: The Growing Relations between Africa and the Global South", *The*

- International Spectator*, Vol. 46, No. 1, March 2011, p. 38, 39; Gerrit Olivier, "From Colonialism to partnership in Africa-Europe Relations?", *The International Spectator*, Vol. 46, No. 1, March 2011.
- Siemes, Thomas, "Mare nostrum? L'Union Européenne et L'Union pour la Méditerranée", *Documents, Revue du dialogue franco-allemand*, 2/09.
- "Tunisia is a strategic opportunity for the EU", *The European Council on Foreign Relations (ECFR)*, Интернет, http://www.ecfr.eu/blog/entry/tunisia_is_a_strategic_opportunity_for_the_eu, скинуто: 10/05/2011.
- "The reality of South Sudanese secession and China's Africa Policy", Centre for Chinese Studies, Интернет, <http://www.ccs.org.za/?p=3581>, скинуто: 17/04/2011.
- "UK urges pressure on Gaddafi, EU weighs intervention", Интернет, http://www.reuters.com/article/2011/02/_24/us-libya-britain-idUSTRE71N6M920110224, скинуто: 13/03/2011.
- "U.S. Groups Helped Nurture Arab Uprisings", April 14, 2011, Интернет, http://www.nytimes.com/2011/04/15/world/15aid.html?_r=2&partner=rss&emc=rss&page-wanted=all, скинуто: 20/05/2011.
- "Verhofstadt congratulates Mahmoud Gebril on being nominated as Prime Minister of the Libyan Interim Government", 24 Mar 2011, Интернет, <http://pr.euractiv.com/press-release/verhofstadt-congratulates-mahmoud-gebril-being-nominated-prime-minister-libyan-interim>, скинуто: 03/04/2011.
- Высказывания А.Л. Кудрина информационным агентствам в Ливии, *Министерство финансов России* 17.04.2008, Интернет, <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?id4=6010>, скидање: 17/05/2011.
- "Young and jobless", *The Economist* Dec 16th 2010, Интернет, http://www.economist.com/blogs/daily/chart/2010/12/youth_unemployment, скинуто: 18/02/2011.
- Youngs Richard, and Echagüe, Ana, "Europe, the Mediterranean, the Middle East and the Need for Triangulation", *The International Spectator*, Vol. 46, No. 1, March 2011.

“Wes Clark - America’s Foreign Policy “Coup””, 05.11.2007, снимак на Youtube, <http://www.youtube.com/watch?v=TY2DKzastu8>, скинуто: 16/05/2011.

Resume

The changes in the Middle East started in the end of 2010 and in the beginning of 2011 in the form of uprisings of people who demanded the bread, or, in other words, in the form of protests of the people who were afraid of hunger and poverty due to a sudden rise of the prices of grains and goods in general. All this has turned into a removal from the office of some authoritarian figures in Tunisia and Egypt, but it has not turned out to be the change of the regimes as well and in addition it appeared also as an outbreak of demonstrations in several other states ranging from Morocco and Algeria to Bahrain and Yemen. Culmination of the changes in the term of first six months was an aggression on Libya for which the Security Council of United Nations was responsible of, as it adopted the Resolution 1973 on March 17th which is legally insufficient or inconsistent with international law. However, this Resolution was only a vanguard for further negation of sovereignty principles and even for disrespect of such Resolution itself by France, Great Britain and the United States of America in the operation “Odyssey’s Dawn” and in the NATO’s operation “United Protector” of March 22nd 2011.

This text answers several questions: What is going on in Northern Africa and Middle East? It is a battle for freedom and democracy? Is it the word about uprisings of Islamists who want to establish Islamic democracy similar to the one in Iran? Is it the word about uprisings of poor and politically disempowered people due to drastic rise of the food prices and vulgar redrawing of voting results? Is this the most powerful wave of so-called “colour revolutions” in addition to interventions for mastering energy as it was stated on various alternative web-sites and in some established journals? How are the bombing of Lybia and actions of special rangers on the field as well as armament of the rebels going to fit into all this? What are the consequences of this for the world order? How long will it last, in what directions it will be spread and what kinds of consequences will its spreading bring along?

Jankovic deals with the politics of great powers in the regions and introduces readers to key elements of the Middle East crisis, uncovering motives for removal of the Presidents of Tunisia and Egypt from the office and makes a question regarding the beginning of the so-called "colored revolutions" consisting of a schema into which the events in Egypt and Tunisia do fit in, but not the ones in Libya.

Author of the text concluded that the fuse for the crisis was made on both side of the Atlantic and that the current changes have several objectives and consequences: 1)Continuation of suppression of sovereignty principles, 2)Inclusion of remaining territories of the Middle East into the NATO partnership and program system, 3)Continuation of great Western powers and trans-national corporations' politics of mastering energy and 4) Weakening and additional control of the EU potential foreign political power as well as making impact on economic development of Russia, China and India, 5) Geographical range is set to encompass Islamic states from Morocco to Kazakhstan.